

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

14 augustus 2001

WETSONTWERP

**houdende overeenstemming
van het belgische recht met het verdrag
tegen foltering en andere wrede,
onmenselijke of ontorende behandeling
of bestraffing, aangenomen te New York
op 10 december 1984**

INHOUD

1. Samenvatting	3
2. Memorie van toelichting	4
3. Voorontwerp	22
4. Advies van de Raad van State	25
5. Wetsontwerp	33
6. Bijlage	38

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

14 août 2001

PROJET DE LOI

**de mise en conformité du droit belge
avec la convention contre la torture
et autres peines ou traitements cruels,
inhumains ou dégradants,
faite à New York
le 10 décembre 1984**

SOMMAIRE

1. Résumé	3
2. Exposé des motifs	4
3. Avant-projet	22
4. Avis du Conseil d'Etat	25
5. Projet de loi	33
6. Annexe	38

De Regering heeft dit wetsontwerp op 14 augustus 2001 ingediend.

Le Gouvernement a déposé ce projet de loi le 14 août 2001.

De «goedkeuring tot drukken» werd op 10 september 2001 door de Kamer ontvangen.

Le «bon à tirer» a été reçu à la Chambre le 10 septembre 2001.

AGALEV-ECOLO	:	Anders gaan leven / Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales
CVP	:	Christelijke Volkspartij
FN	:	Front National
PRL FDF MCC	:	Parti Réformateur libéral - Front démocratique francophone-Mouvement des Citoyens pour le Changement
PS	:	Parti socialiste
PSC	:	Parti social-chrétien
SP	:	Socialistische Partij
VLAAMS BLOK	:	Vlaams Blok
VLD	:	Vlaamse Liberalen en Democraten
VU&ID	:	Volksunie&ID21

<i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties :</i>	<i>Abréviations dans la numérotation des publications :</i>
DOC 50 0000/000 : <i>Parlementair document van de 50e zittingsperiode + nummer en volgnummer</i>	DOC 50 0000/000 : <i>Document parlementaire de la 50e législature, suivi du n° et du n° consécutif</i>
QRVA : <i>Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>	QRVA : <i>Questions et Réponses écrites</i>
CRIV : <i>Integraal Verslag (op wit papier, bevat de bijlagen en het Beknopt Verslag, met kruisverwijzingen tussen Integraal en Beknopt Verslag)</i>	CRIV : <i>Compte Rendu Intégral (sur papier blanc, avec annexes et CRA, avec renvois entre le CRI et le CRA)</i>
CRIV : <i>Voorlopige versie van het Integraal Verslag (op groen papier)</i>	CRIV : <i>Version Provisoire du Compte Rendu intégral (sur papier vert)</i>
CRABV : <i>Beknopt Verslag (op blauw papier)</i>	CRABV : <i>Compte Rendu Analytique (sur papier bleu)</i>
PLEN : <i>Plenum (witte kaft)</i>	PLEN : <i>Séance plénière (couverture blanche)</i>
COM : <i>Commissievergadering (beige kaft)</i>	COM : <i>Réunion de commission (couverture beige)</i>

<i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i>	<i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i>
<i>Bestellingen :</i>	<i>Commandes :</i>
<i>Natieplein 2</i>	<i>Place de la Nation 2</i>
<i>1008 Brussel</i>	<i>1008 Bruxelles</i>
<i>Tel. : 02/ 549 81 60</i>	<i>Tél. : 02/ 549 81 60</i>
<i>Fax : 02/549 82 74</i>	<i>Fax : 02/549 82 74</i>
<i>www.deKamer.be</i>	<i>www.laChambre.be</i>
<i>e-mail : alg.zaken@deKamer.be</i>	<i>e-mail : aff.generales@laChambre.be</i>

SAMENVATTING

De Regering heeft het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, aangenomen te New York op 10 december 1984, na ondertekening bekrachtigd op 25 juni 1999. De overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag betekent de tenuitvoerbrenging van de nieuwe internationale verplichtingen die voor België volgen uit de bekrachtiging van het Verdrag.

Het is derhalve de bedoeling van het ontwerp van wet om het Strafwetboek aan te passen aan de normatieve bepalingen van het Verdrag. Het strekt meer bepaald ertoe in het Strafwetboek drie nieuwe artikelen in te voegen die foltering (artikel 417bis), onmenselijke behandeling (artikel 417ter) en ontorende behandeling (artikel 417quater) strafbaar stellen en om de artikelen die foltering strafbaar stellen als verzwarende omstandigheid bij gijzeling (347bis), bij aanranding van de eerbaarheid of verkrachting (artikel 376) aan te passen aan de inhoud van deze nieuwe artikelen.

RÉSUMÉ

Après avoir signé la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, faite à New York le 10 décembre 1984, le Gouvernement a ratifié celle-ci le 25 juin 1999. La mise en conformité du droit belge avec la Convention constitue l'exécution des nouvelles obligations internationales de la Belgique, nées de la ratification du traité.

Par conséquent, le projet de loi a pour objet d'adapter le Code pénal aux dispositions normatives de la Convention. Plus précisément, il vise, d'une part, à insérer dans le Code pénal trois nouveaux articles qui incriminent la torture (article 417bis), le traitement inhumain (article 417ter) et le traitement dégradant (article 417quater) et, d'autre part, à adapter les articles incriminant la torture comme circonstance aggravante de la prise d'otages (article 347bis), de l'attentat à la pudeur ou du viol (article 376) au contenu de ces nouveaux articles.

MEMORIE VAN TOELICHTING

1. INLEIDING

DAMES EN HEREN,

1. De Regering heeft de eer u het ontwerp van wet houdende overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing, aangenomen te New York op 10 december 1984, ter goedkeuring voor te leggen.

2. De Regering heeft dit Verdrag na ondertekening bekrachtigd op 25 juni 1999. De overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag betekent de tenuitvoerbrenging van de nieuwe internationale verplichtingen die voor België volgen uit de bekrachtiging van het Verdrag.

3. Het is derhalve de bedoeling van het ontwerp van wet om het Strafwetboek aan te passen aan de normatieve bepalingen van het Verdrag. Het strekt meer bepaald ertoe in het Strafwetboek drie nieuwe artikelen in te voegen die foltering (artikel 417*bis*), onmenselijke behandeling (artikel 417*ter*) en ontterende behandeling (artikel 417*quater*) strafbaar stellen en om de artikelen die foltering strafbaar stellen als verzwarende omstandigheid bij gijzeling (347*bis*), bij aanranding van de eerbaarheid of verkrachting (artikel 376) aan te passen aan de inhoud van deze nieuwe artikelen.

4. Er is rekening gehouden met de opmerkingen die de Raad van State heeft geformuleerd in, enerzijds, zijn advies van 4 december 1998 betreffende het voorontwerp van wet houdende goedkeuring van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing, en anderzijds, in zijn advies van 6 juni 2001 over een voorontwerp van wet houdende overeenstemming van het Belgisch recht met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling.

EXPOSE DES MOTIFS

1. INTRODUCTION

MESDAMES, MESSIEURS,

1. Le Gouvernement a l'honneur de soumettre à votre approbation le projet de loi de mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, faite à New York le 10 décembre 1984.

2. Après avoir signé cette Convention, le Gouvernement a ratifié celle-ci le 25 juin 1999. La mise en conformité du droit belge avec la Convention constitue l'exécution des nouvelles obligations internationales de la Belgique, nées de la ratification du traité.

3. Par conséquent, le projet de loi a pour objet d'adapter le Code pénal aux dispositions normatives de la Convention. Plus précisément, il vise, d'une part, à insérer dans le Code pénal trois nouveaux articles qui incriminent la torture (article 417*bis*), le traitement inhumain (article 417*ter*) et le traitement dégradant (article 417*quater*) et, d'autre part, à adapter les articles incriminant la torture comme circonstance aggravante de la prise d'otages (article 347*bis*), de l'attentat à la pudeur ou du viol (article 376) au contenu de ces nouveaux articles.

4. Il tient compte des commentaires exprimés par le Conseil d'État d'une part, dans son avis du 4 décembre 1998 relatif à l'avant-projet de loi d'assentiment à la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants et, d'autre part, dans son avis du 6 juin 2001 au sujet de l'avant-projet de loi de mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants.

2. BESPREKING VAN DE BEPALINGEN VAN ONTWERP VAN WET

Artikel 1

5. Dit artikel bevat de gebruikelijke bepaling die sedert de staatshervorming van 1993 geldt voor alle wetten, op grond waarvan kan worden uitgemaakt aan welke parlementaire procedure de goedkeuring van het ontwerp van wet onderworpen is.

Art. 2

6. Krachtens de artikelen 4, 5 en 6 van dit ontwerp worden foltering, onmenselijke behandeling en onterende behandeling specifieke misdrijven in het kader van het Strafwetboek. Gelet op het toepassingsgebied van de begrippen en de beschermde belangen, verdient het aanbeveling deze nieuwe tenlasteleggingen op te nemen in Titel VIII (misdaden en wanbedrijven tegen personen) van Boek II van dit Wetboek. In het kader van Titel VIII, is Hoofdstuk I (opzettelijk doden en opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel) het meest geschikt, gelet op de aard van de drie nieuwe misdrijven en op het gegeven dat foltering, onmenselijke behandelingen en onterende behandelingen meestal opzettelijk worden toegebracht. Het opschrift van dit Hoofdstuk moet bijgevolg worden aangepast zodat het ook geldt voor de nieuwe misdrijven.

Art. 3

7. Dit artikel betreft de invoeging in Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek van het opschrift van de nieuwe Afdeling, waarin de artikelen houdende strafbaarstelling van foltering, onmenselijke behandeling en onterende behandeling worden opgenomen.

Art. 4

8. In dit artikel worden de feiten die de nieuwe tenlastelegging foltering opleveren in het Strafwetboek omschreven, wordt voorzien in de straffen die op het misdrijf van toepassing zijn en voorkomt dat het bevel van een meerdere of van het gezag door de dader wordt ingeroepen om een dergelijke handeling te verantwoorden. Het betreft de toepassing van de artikelen 2 en 4 van het Verdrag.

1. *Strafbaarstelling van foltering*

9. Krachtens artikel 4 van het Verdrag moet iedere Staat die Partij is bij het Verdrag ervoor zorgen dat alle vormen van foltering strafbaar zijn en voorzien in «pas-

2. EXAMEN DES DISPOSITIONS DU PROJET DE LOI

Article 1

5. Cet article contient la disposition usuelle, commune à toutes les lois depuis la réforme de l'État de 1993, qui permet de déterminer la procédure parlementaire à laquelle l'adoption du projet de loi est soumise.

Art. 2

6. Les articles 4, 5 et 6 du présent projet font de la torture, du traitement inhumain et du traitement dégradant des infractions spécifiques au sein du Code pénal. Vu le champ d'application des concepts et les intérêts protégés, il convient de placer ces incriminations nouvelles au Titre VIII (Des crimes et délits contre les personnes) du Livre II de ce Code. Au sein du Titre VIII, le Chapitre premier (De l'homicide et des lésions corporelles volontaires) est le plus approprié, en raison de la nature des trois nouvelles infractions, d'une part, et du caractère volontaire inhérent aux concepts de torture, de traitement inhumain et de traitement dégradant, d'autre part. L'intitulé de ce Chapitre doit donc être modifié pour être étendu aux nouvelles infractions.

Art. 3

7. Cet article insère le titre de la nouvelle Section, sous lequel seront intégrés les articles incriminant les faits de torture, de traitement inhumain et de traitement dégradant, au sein du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal.

Art. 4

8. Cet article établit l'incrimination nouvelle des faits constitutifs de torture au sein du Code pénal, prévoit les peines qui seront applicables à cette infraction et empêche que l'ordre du supérieur ou le commandement de l'autorité soient invoqués par l'auteur afin de justifier un tel acte. Il constitue la mise en œuvre des articles 2 et 4 de la Convention.

1. *Incrimination de la torture*

9. L'article 4 de la Convention impose aux États parties d'incriminer les actes de torture et de prévoir « des peines appropriées qui prennent en considéra-

sende straffen, waarbij rekening gehouden wordt met de ernstige aard ervan». Feiten die foltering opleveren kunnen, gelet op de aard en de buitengewone ernst ervan, niet worden gelijkgesteld met het misdrijf van opzettelijke slagen en verwondingen bedoeld in de artikelen 398 en volgende van het Strafwetboek. Thans is foltering in de Belgische strafwetgeving enkel strafbaar gesteld in sommige bepalingen van het Strafwetboek en in sommige bijzondere wetten. Overeenkomstig de artikelen 347bis, 376 en 438 is foltering enkel een verzwarende omstandigheid bij gijzeling, verkrachting of aanranding van de eerbaarheid, alsmede bij wederrechtelijke en willekeurige vrijheidsberoving en alleen in geval van lichamelijke foltering. In het kader van de bijzondere wetgeving, te weten de wet van 16 juni 1993, gewijzigd bij de wet van 10 februari 1999, betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitaire recht, is foltering enkel strafbaar gesteld in het kader van de misdaad van genocide, van misdaden tegen de menselijkheid of wanneer het een oorlogsmisdaad oplevert.

10. Gelet op de aard en de ernst van de feiten die foltering opleveren, veronderstelt de overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag de strafbaarstelling van deze feiten door middel van een autonoom hoofdmisdrijf. In het nieuwe artikel 417bis wordt deze tenlastelegging omschreven.

11. In artikel 1 van het Verdrag is de term «foltering» als volgt omschreven :

«Voor de toepassing van dit Verdrag wordt onder «foltering» verstaan iedere handeling waardoor opzettelijk hevige pijn of hevig leed, lichamenlijk dan wel geestelijk, wordt toegebracht aan een persoon met zulke oogmerken als om van hem of van een derde inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen, hem te bestraffen voor een handeling die hij of een derde heeft begaan of waarvan hij of een derde wordt verdacht deze te hebben begaan, of hem of een derde te intimideren of ergens toe te dwingen dan wel om enigerlei reden gebaseerd op discriminatie van welke aard ook, wanneer zulke pijn of zulk leed wordt toegebracht door of op aanstichten van dan wel met de instemming of gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt. Foltering omvat niet pijn of leed slechts voortvloeiend uit, inherent aan of samenhangend met wettige straffen».

12. Overeenkomstig artikel 1, § 2, van het Verdrag laat de definitie in paragraaf 1 de instrumenten onverlet die bepalingen met een ruimere werkingsfeer omvatten. Daaruit blijkt dat de omschrijving van foltering

tion leur gravité ». En raison de leur nature et de leur particulière gravité, les faits constitutifs de torture ne peuvent pas être assimilés à l'infraction de coups et blessures volontaires prévue aux articles 398 et suivants du Code pénal. A l'heure actuelle, la torture n'est incriminée dans la législation pénale belge qu'à travers certaines dispositions du Code pénal ainsi que dans la législation particulière. En effet, les articles 347bis, 376 et 438 ne font de la torture qu'une circonstance aggravante de la prise d'otages, du viol ou de l'attentat à la pudeur, et de la détention arbitraire ou illicite et ce, uniquement lorsqu'il s'agit de torture corporelle. En ce qui concerne la législation particulière, la loi du 16 juin 1993, modifiée par la loi du 10 février 1999, relative à la répression des infractions graves du droit international humanitaire, n'incrimine la torture que dans le cadre du crime de génocide ou des crimes contre l'humanité ou lorsqu'elle est constitutive d'un crime de guerre.

10. Eu égard à la nature et à la gravité des faits constitutifs de torture, la mise en conformité du droit belge avec la Convention rend indispensable l'incrimination de ces faits par le biais d'une infraction principale, autonome. Le nouvel article 417bis constitue cette incrimination.

11. L'article premier de la Convention définit le terme « torture » de la manière suivante :

« Aux fins de la présente Convention, le terme « torture » désigne tout acte par lequel une douleur ou des souffrances aiguës, physiques ou mentales, sont intentionnellement infligées à une personne aux fins notamment d'obtenir d'elle ou d'une tierce personne des renseignements ou des aveux, de la punir d'un acte qu'elle ou une tierce personne a commis ou est soupçonnée d'avoir commis, de l'intimider ou de faire pression sur elle ou d'intimider ou de faire pression sur une tierce personne, ou pour tout autre motif fondé sur une forme de discrimination quelle qu'elle soit, lorsqu'une telle douleur ou de telles souffrances sont infligées par un agent de la fonction publique ou toute autre personne agissant à titre officiel ou à son instigation ou avec son consentement exprès ou tacite. Ce terme ne s'étend pas à la douleur ou aux souffrances résultant uniquement de sanctions légitimes, inhérentes à ces sanctions ou occasionnées par elles ».

12. Il convient de souligner que le paragraphe 2 de l'article premier de la Convention précise que la définition contenue au paragraphe premier est sans préjudice d'instruments contenant des dispositions de por-

in het Verdrag tot het strikte minimum is beperkt, en wel omdat het Verdrag het resultaat is van een consensus op wereldniveau en de verplichtingen jegens de Verdragsluitende Staten zijn beperkt tot de beginselelen die worden beschouwd als fundamenteel inzake de bestrijding van foltering, onmenselijke en onterende behandeling.

13. Derhalve bevat het nieuwe artikel 417*bis* geen nauwkeurige omschrijving van het begrip foltering. Deze werkwijze, die reeds is aangewend voor andere terzake doende Belgische wetten (bijvoorbeeld artikel 4, § 2 van de wet van 7 februari 1994 om het beleid van ontwikkelingssamenwerking te toetsen aan de eerbied voor de rechten van de mens), biedt de mogelijkheid een beroep te doen op een evolutieve interpretatie in de rechtspraak van het begrip foltering en een al te strikt vooraf omschreven kader te vermijden. Ter zake kunnen twee opmerkingen worden gemaakt : de definitie van het begrip foltering zoals het krachtens artikel 417*bis* strafbaar is gesteld houdt geen rekening met sommige beperkingen van het Verdrag, maar wel met de definitie van foltering die blijkt uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

14. Het begrip foltering in het Strafwetboek moet ook geen rekening houden met de volgende twee wezenlijke beperkingen die voorkomen in voornoemd artikel 1 van het Verdrag : de beperking inzake de hoedanigheid van de dader en die inzake bijzonder opzet. Zulks geldt trouwens ook voor de beperking van de draagwijdte van de juridische context van foltering op grond van het laatste deel van de omschrijving van het begrip foltering in voornoemd artikel 1 van het Verdrag.

15. De eerste beperking die moet worden uitgesloten betreft de hoedanigheid van de dader van het misdrijf. De beslissing om foltering op internationaal vlak strafbaar te stellen betekent dat de Staten uiting geven aan hun wil, reeds uitgedrukt in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948, om dergelijk gedrag te onttrekken aan het gezag van de onderscheiden staten. Het is dus duidelijk waarom in het Verdrag de nadruk is gelegd op «*op aanstichten van, dan wel met de instemming of het gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt*». In het nationaal recht is een dergelijke beperking zinloos, want noch de artikelen 347*bis*, 376 en 438 van het Belgische Strafwetboek, noch de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens betreffende artikel 3

tée plus large, ce qui souligne le caractère strictement minimaliste de la définition de la torture retenue par la Convention. Ce caractère minimaliste s'explique par le fait que la Convention est le résultat d'un consensus au niveau mondial et, par conséquent, ne contient comme obligations à l'égard des États parties que les principes considérés comme constituant le noyau fondamental en matière de lutte contre la torture, les traitements inhumains et dégradants.

13. C'est pour cette raison que le nouvel article 417*bis* ne propose pas de définition précise de la notion de torture. Cette démarche, déjà adoptée dans d'autres lois belges en la matière (par exemple, l'article 4, § 2 de la loi du 7 février 1994 relative à l'évaluation de la politique de coopération au développement en fonction du respect des droits de l'homme), permet de laisser la place à une interprétation jurisprudentielle évolutive de la notion de torture, empêchant d'enfermer celle-ci dans un cadre trop strictement prédéfini. A ce sujet, les deux observations suivantes peuvent être émises : en premier lieu, l'interprétation de la notion de torture telle qu'incriminée dans l'article 417*bis* ne doit pas tenir compte de certaines restrictions prévues par la Convention ; ensuite, elle doit refléter la définition de la torture dégagée par la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme.

14. Le concept de torture introduit dans le Code pénal ne doit pas tenir compte des deux restrictions essentielles suivantes prévues à l'article 1er précité de la Convention: la restriction relative à la qualité de l'auteur ainsi que celle relative à un dol spécial. Il ne doit pas non plus tenir compte de la limitation de portée relative au contexte juridique dans lequel la torture s'inscrit, introduite par la dernière partie de la définition de la notion de torture proposée par ledit article 1er de la Convention.

15. La première restriction qu'il faut écarter vise la qualité de l'auteur de l'infraction. En incriminant la torture sur le plan international, les États donnent effectivité à leur volonté, déjà affirmée dans la Déclaration universelle des droits de l'homme du 10 décembre 1948, de soustraire de tels comportements de l'autorité étatique. On comprend dès lors que la Convention insiste sur la qualité de «*l'agent de la fonction publique ou toute autre personne agissant à titre officiel ou à son instigation ou avec son consentement exprès ou tacite*». En droit interne, une telle limitation n'a pas de raison d'être. En effet, ni le Code pénal belge, dans ses articles 347*bis*, 376 et 438, ni la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 3 de la Convention européenne des droits de l'homme (notamment dans son arrêt A. c.

van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (inzonderheid het arrest *A. v. het Verenigd Koninkrijk*, 23 september 1998, § 22) bevatten een dergelijke beperking.

16. De vereiste van bijzonder opzet, bedoeld in het Verdrag, moet ook worden geweerd uit de interpretatie van het nieuwe artikel 417*bis*. In het Verdrag wordt geëist dat het leed is toegebracht met een bijzonder doel : « *met zulke oogmerken als om van hem of van een derde inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen, hem te bestraffen voor een handeling die hij of een derde heeft begaan of waarvan hij of een derde wordt verdacht deze te hebben begaan, of hem of een derde te intimideren of ergens toe te dwingen dan wel om enigerlei reden gebaseerd op discriminatie van welke aard ook (...)* ». Deze beperking strekt in hoofdzaak tot bestraffing van foltering aangewend door regeringen, met andere woorden met het oogmerk om hetzij bekentnissen of inlichtingen te verkrijgen van gedetineerden, dan wel om door middel van terreur een regime te vestigen. Zowel uit de bewoordingen van de definitie als uit de voorbereidende werkzaamheden betreffende het Verdrag blijkt duidelijk dat « *gratis folteringen* » niet worden bedoeld. Zulks betekent evenwel niet dat niet alles in het werk moet worden gesteld opdat zij zouden ressorteren onder het toepassingsgebied van het begrip in het nationaal recht. Bijgevolg kan de Belgische rechter handelingen die hevig leed veroorzaken als « *foltering* » kan omschrijven, zelfs als de handelingen « *gratis folteringen* » opleveren.

17. De beperking van de draagwijdte van de juridische context van foltering moet niet in aanmerking worden genomen. Het laatste deel van de omschrijving in het Verdrag bevat de volgende beperking : « *Foltering omvat niet pijn of leed slechts voortvloeiend uit, inherent aan of samenhangend met wettige straffen* ». Deze verduidelijking moet worden beschouwd in het licht van de internationale context eigen aan een verdrag gesloten in het kader van de Verenigde Naties dat ertoe strekt algemeen te worden toegepast. Het is bijgevolg evident dat is geprobeerd een Verdrag tegen foltering en tegen onmenselijke en ontorende behandeling uit te werken dat ook kan worden bekrachtigd door landen waarin bepaalde vormen van straffen (bijvoorbeeld zweepslagen) of zelfs de doodstraf wordt toegepast. Een dergelijke beperking is weinig zinvol in het Belgische recht, waarin niet kan worden aanvaard dat bij wijze van wettige straf hevig leed als dusdanig wordt toegebracht. Er moet evenwel worden onderstreept dat de bepalingen inzake de vrijheidsberovende straffen en de organisatie van het gevangenisregime niet als dergelijk leed mogen worden uitgelegd.

Royaume-Uni, 23 septembre 1998, § 22) ne contiennent une telle limitation.

16. L'exigence d'un dol spécial, prévu par la Convention, doit également être écarté de l'interprétation du nouvel article 417*bis*. La Convention exige en effet que les souffrances aient été infligées dans un but précis : « *aux fins notamment d'obtenir d'elle ou d'une tierce personne des renseignements ou des aveux, de la punir d'un acte qu'elle ou une tierce personne a commis ou est soupçonnée d'avoir commis, de l'intimider ou de faire pression sur elle ou d'intimider ou de faire pression sur une tierce personne, ou pour tout autre motif fondé sur une forme de discrimination quelle qu'elle soit (...)* ». Cette limitation entend surtout réprimer la torture en tant qu'instrument de gouvernement, c'est-à-dire dans le but, soit d'arracher des aveux ou des renseignements aux détenus, soit de recourir à la terreur pour asseoir un régime. Des termes de la définition comme des travaux préparatoires de la Convention, il ressort clairement que n'est pas visée la « *torture gratuite* ». Ceci ne préjuge en rien de l'opportunité de faire rentrer celle-ci dans le champ d'application de la notion en droit interne. Il convient dès lors d'insister sur le fait que le juge belge pourra qualifier de « *torture* » des actes infligeant des souffrances aiguës même lorsque l'acte constitue une « *torture gratuite* ».

17. La limitation de portée relative au contexte juridique dans lequel la torture s'inscrit ne doit pas être retenue. La dernière partie de la définition proposée dans la Convention contient la limitation suivante : « *ce terme ne s'étend pas à la douleur ou aux souffrances résultant uniquement de sanctions légitimes, inhérentes à ces sanctions ou occasionnées par elles* ». Cette précision doit également se comprendre au regard du contexte international propre à une telle convention conclue au sein des Nations unies et ayant pour vocation de s'appliquer de manière universelle. On comprend, dès lors, qu'il ait semblé important de permettre la ratification de la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants par certains pays recourant à certaines formes de peine (flagellation,...), voire à la peine capitale. Mais une telle limitation se comprendrait difficilement en droit belge qui ne saurait admettre que des souffrances aiguës soient infligées, en tant que telles, à titre de sanction légale. Il convient de préciser que les dispositions régissant les peines privatives de liberté ainsi que celles organisant le régime carcéral ne doivent pas être interprétées comme infligeant, en tant que telles, de telles souffrances.

18. Tot dusver voor het verschil inzake de draagwijdte van het nieuwe misdrijf in het Strafwetboek en dat bedoeld in het Verdrag. Voor het overige stemt de tenlastelegging in ons nationaal recht overeen met de omschrijving van foltering in het internationaal recht.

19. Ter zake van het gedrag van de dader en de aard van het leed dat aan het slachtoffer wordt toegebracht, komt de betekenis van het begrip foltering in artikel 417*bis* overeen met die in het Verdrag.

20. Wat de aard van het leed betreft, moet worden onderstreept dat het leed zowel lichamelijk als geestelijk kan zijn, zoals trouwens in het Verdrag is gesteld. Die verduidelijking is van wezenlijke aard, aangezien foltermethoden steeds meer evolueren in de richting van bepaalde vormen van behandeling die het psychisch evenwicht van een individu beïnvloeden, zonder evenwel een rechtstreekse aanranding van de lichamelijke integriteit op te leveren.

21. Er moet bovendien ook rekening worden gehouden met de intensiteit van het toegebrachte leed : in het Verdrag is sprake van «*hevig leed*». Daaruit volgt dat de omschrijving van foltering niet geldt als een bepaalde vorm van intensiteit niet is bereikt. In dat geval wordt het feit omschreven als «*onmenselijke behandeling*» of zelfs als «*onterende behandeling*». Voornoemd onderscheid tussen de drie begrippen op grond van de overschrijding van een intensiteitsdrempel komt ook voor in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

22. Het criterium van de intensiteitsdrempel in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens biedt de mogelijkheid te voorzien in «*trappen*» in het kader van artikel 3 van het Europees Verdrag van de rechten van de mens. Derhalve geldt de omschrijving «*foltering*» enkel voor «*een opzettelijke onmenselijke behandeling die zeer ernstig en gruwelijk leed veroorzaakt*» (*Ierland v. het Verenigd Koninkrijk*, 18 januari 1978, GA, nr. 11, § 167). Onmenselijk behandeling is gedefinieerd als een behandeling waardoor «*bewust geestelijk en lichamelijk leed van een bijzondere intensiteit wordt toegebracht*» (*zaak Tyrer*, 25 april 1978, nr. 12, lijfstraffen op het eiland Man). Daaruit volgt dat foltering een ernstiger vorm van onmenselijke behandeling is (*Ierland v. het Verenigd Koninkrijk*, *op. cit.*, § 167).

23. Het volstaat niet de intensiteit van het leed te onderstrepen om de specificiteit van de nieuwe tenlastelegging te bewijzen. Zij schuilt tevens in de ernst van de daad, niet zozeer omdat daardoor pijn wordt

18. Les différences de portée existant entre l'infraction nouvelle du Code pénal et celle visée par la Convention ont ainsi été précisées. Pour le reste, l'incrimination qui apparaît dans notre droit interne s'aligne sur la notion de torture en droit international.

19. Ainsi, l'interprétation qu'il faut donner à la notion de torture contenue à l'article 417*bis* rejoint celle visée dans la Convention quant au comportement de l'auteur et à la nature des souffrances infligées à la victime.

20. En ce qui concerne la nature des souffrances, il importe d'insister sur le fait que ces souffrances, ainsi qu'il est précisé dans la Convention, peuvent être physiques ou mentales. Cette précision est essentielle dans la mesure où les méthodes de torture s'orientent de plus en plus vers certaines formes de traitement influant sur l'équilibre psychique de l'individu, sans pour autant consister en des atteintes directes à l'intégrité physique.

21. En outre, il faut également tenir compte de l'élément relatif à l'intensité des souffrances infligées : la Convention parle de «*souffrances aiguës*». Est ainsi exprimée l'idée qu'il y a un seuil d'intensité au dessous duquel la qualification de torture n'est pas adéquate. Le fait sera alors qualifié de «*traitement inhumain*», voire de «*traitement dégradant*» si les critères du «*traitement inhumain*» ne sont pas réunis. Cette distinction entre ces trois concepts en fonction du dépassement d'un seuil d'intensité apparaît dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'Homme.

22. De la même manière, le critère du seuil d'intensité retenu par la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme permet d'établir différents «*paliers*» au sein de l'article 3 de Convention européenne des droits de l'homme. Ainsi, la qualification de torture est réservée à «*des traitements inhumains délibérés provoquant de fort graves et cruelles souffrances*» (*Irlande c. Royaume-Uni*, 18 janvier 1978, GA, n°11, § 167). Le traitement inhumain est celui «*qui provoque volontairement des souffrances mentales ou physiques d'une intensité particulière*» (affaire *Tyrer*, 25 avril 1978, n°12 : châtiments judiciaires corporels dans l'île de Man). La torture apparaît donc comme une forme aggravée de traitements inhumains (*Irlande c. Royaume-Uni*, *op. cit.* § 167).

23. Mais il ne suffit pas d'insister sur l'intensité des souffrances pour identifier la spécificité de l'infraction nouvelle. Celle-ci repose également sur la gravité de l'acte, non pas en tant qu'il occasionne une certaine

veroorzaakt, maar vooral omdat zij de uitdrukking is van bijzondere minachting voor het individu.

24. De Raad van State stelt in zijn advies nr. 31.342/2 dat de kenmerken van foltering in het dispositief van de wet dienen te worden gedefinieerd gelet op het gegeven dat in het ontwerp van wet wordt afgeweken van de definitie die in het Verdrag voorkomt, omdat zij te beperkend is. Bij ontstentenis van zulk een definitie zal het vaak erg moeilijk zijn om een strafrechtelijke kwalificatie te geven aan feiten die tegelijk beschouwd kunnen worden als feiten die reeds strafbaar gesteld zijn in het Strafwetboek, maar tegelijk ook als foltering of onmenselijke behandeling kunnen worden gekwalificeerd, aldus de Raad van State. De Raad van State is van oordeel dat niets belet dat de interpretatie van de begrippen foltering en onmenselijke of onterende behandeling die volgt uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens in het dispositief van de wet wordt ingevoegd. Terzake moet worden gesteld dat het Strafwetboek een aantal gedragingen strafbaar stellen zonder die evenwel te definiëren. Krachtens artikel 383 van het Strafwetboek bijvoorbeeld worden handelingen van openbare schennis van de goede zeden strafbaar gesteld, hoewel dit begrip niet nader is omschreven, maar in de rechtspraak op evolutieve wijze is gedefinieerd. Er wordt op identieke wijze te werk gegaan bij de strafbaarstelling van belaging dat in artikel 442*bis* van het Strafwetboek niet nader is omschreven. In sommige bepalingen zijn evenwel omschrijvingen van de aangewende begrippen opgenomen. Sedert de inwerkingtreding van de wet van 4 juli 1989 is het begrip verkrachting bijvoorbeeld omschreven in artikel 373 van het Strafwetboek. Het gebruik om de artikelen van het Wetboek in de tekst zelf te omschrijven is uitzonderlijk en wordt enkel aangewend als de wetgever voornemens is om de gewone betekenis van een begrip dat voorkomt in strafrechtelijke bepalingen aanzienlijk te beperken of uit te breiden.

Er zijn geen redenen die een verschillende werkwijze inzake de tenlasteleggingen foltering, onmenselijke behandeling en onterende behandeling verantwoorden. Deze begrippen zijn toegelicht in deze memorie van toelichting, waarin de inhoud die de rechter moet geven aan de begrippen foltering, onmenselijke behandeling en onterende behandeling nader zijn omschreven.

Ter ondersteuning van zijn argumenten verwijst de Raad van State in zijn advies nr. 31.342/2 naar een ander advies gegeven op 28 oktober 1996 over een ontwerp van wet «tot strafbaarstelling van de deelneming aan een criminele organisatie». Daarin is gerefereerd aan het arrest Kokkinakis tegen Griekenland (25 mei 1993) van het Europees Hof van de rechten van

douleur, mais parce qu'il exprime un mépris tout particulier pour l'individu.

24. Selon le Conseil d'Etat, dans son avis n° 31.342/2, il incombe de définir les caractéristiques de l'acte de torture dans le dispositif de la loi en raison du fait que le projet de loi entend s'écarter de la définition proposée par la Convention, au motif qu'elle est trop restrictive. A défaut de l'existence d'une définition, il sera parfois, selon le Conseil d'Etat, difficile de qualifier pénalement certains faits qui pourront à la fois faire l'objet d'incriminations déjà contenues dans le Code pénal et être qualifiés d'actes de torture ou de traitement inhumain. Le Conseil d'Etat est d'avis que rien ne s'oppose à une intégration dans le dispositif de la loi de l'interprétation dégagée par la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme des concepts de torture, de traitement inhumain et de traitement dégradant. A cet égard, force est de constater que le Code pénal incrimine une série de comportements sans pour autant contenir de définitions desdits comportements. A titre exemplatif, l'article 383 du Code pénal incrimine les actes d'outrage public aux bonnes mœurs sans préciser la portée exacte de cette notion, portée qui est définie de façon évolutive par la jurisprudence. La même démarche a été retenue lors de l'incrimination des actes de harcèlement qui ne sont pas définis par l'article 442*bis* du Code pénal. Il est vrai cependant que certaines dispositions contiennent des définitions des concepts utilisés. Ainsi, la notion de viol est définie depuis la loi du 4 juillet 1989 dans l'article 373 du Code pénal. Cette pratique de définition dans le texte même des articles du Code est exceptionnelle et n'a lieu que lorsque le Législateur a l'intention de restreindre ou d'étendre de manière importante le sens commun d'une notion qui figure dans des dispositions de droit pénal.

Il n'y a pas de motifs qui justifient le fait de procéder différemment en ce qui concerne les incriminations de torture, de traitement inhumain et de traitement dégradant. Ces notions sont explicitées par le présent exposé des motifs qui détaille le contenu que le Juge devra donner aux notions de torture, de traitement inhumain et de traitement dégradant.

L'avis du Conseil d'Etat cite dans son avis n° 31.342/2 à l'appui de son argumentaire, un autre avis rendu le 28 octobre 1996 concernant un « projet de loi incriminant la participation à une organisation criminelle ». Ce dernier cite la Cour européenne des droits de l'homme, en son arrêt Kokkinakis contre Grèce (25 mai 1993) : « l'article 7 [de la Convention européenne

de mens : «artikel 7 [van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens] huldigt ook meer in het algemeen het beginsel dat strafbare feiten en straffen bij de wet omschreven moeten zijn, alsook het beginsel dat de strafwet niet op uitbreidende wijze ten nadele van de beklaagde, inzonderheid bij analogie, mag worden toegepast; daaruit volgt dat een strafbaar feit steeds duidelijk moet zijn bepaald».

Het citaat zou evenwel moeten worden aangevuld. In de volgende zin van het arrest Kokkinakis is immers gesteld dat «Deze voorwaarde is vervuld zodra een individu uit de tekst van het relevante beding en zo nodig, door middel van uitlegging door de rechtbanken kan opmaken welke handelingen en nalatigheden zijn verantwoordelijkheid onderstellen». Het Hof verwijst terzake naar de paragrafen 40 en 41 van zijn arrest. Die paragrafen zijn in casu buitengewoon relevant omdat betreffende een bepaling krachtens welke proselitisme in Griekenland strafbaar is gesteld het volgende wordt gesteld : «het Hof heeft reeds vastgesteld dat de wetten niet zeer nauwkeurig zijn omschreven. Aangezien het raadzaam is overdreven strengheid te vermijden en zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden, wordt in tal van wetten noodgedwongen een min of meer vage formulering aangewend (zie bijvoorbeeld mutatis mutandis het arrest Müller e.a. tegen Zwitserland d.d. 24 mei 1988, serie A, nr. 133, blz. 20, par. 29). Zulks geldt ook voor de strafrechtelijke bepalingen inzake proselitisme. De uitlegging en de toepassing van dergelijke teksten hangen af van de bestaande toestand».

Deze citaten bevestigen bijgevolg dat het voorontwerp van wet houdende overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing conform het wettigheidsbeginsel is.

2. Toepasselijke straf

25. De basisstraf voor het misdrijf van foltering draagt opsluiting van tien tot vijftien jaar, te weten de straf bepaald in artikel 438 van het Strafwetboek naar luid waarvan lichamelijke foltering een verzwarende omstandigheid is bij wederrechtelijke of willekeurige vrijheidsberoving. In het geval bedoeld in artikel 438 van het Strafwetboek is de strafbepaling – tien tot vijftien jaar opsluiting – gegrond op het zwaarste feit, met andere woorden op foltering. Daarom stemmen de straffen voor foltering overeen met die bedoeld in artikel 438 van het Strafwetboek.

Krachtens de paragrafen 2 en 3 van het nieuwe artikel 417bis van het Strafwetboek worden de straffen verzaard naar gelang van diverse omstandigheden :

des droits de l'homme] consacre aussi, de manière plus générale, le principe de la légalité des délits et des peines et celui qui commande de ne pas appliquer la loi pénale de façon extensive au détriment de l'accusé, notamment par analogie ; il en résulte qu'une infraction doit être clairement définie ».

La citation devrait, en fait, être complétée. La phrase suivante de l'arrêt Kokkinakis précise, en effet, que : « Cette condition se trouve remplie lorsque l'individu peut savoir, à partir du libellé de la clause pertinente et, au besoin, à l'aide de son interprétation par les tribunaux, quels actes et omissions engagent sa responsabilité ». La Cour renvoie, sur ce point, aux paragraphes 40 et 41 de son arrêt . Ces paragraphes sont particulièrement pertinents en l'espèce puisqu'ils précisent, par rapport à une disposition incriminant le prosélytisme en Grèce, que : « la Cour a déjà constaté que le libellé des lois ne présente pas une précision absolue. Beaucoup d'entre elles, en raison de la nécessité d'éviter une rigidité excessive et de s'adapter aux changements de situation, se servent par la force des choses, de formules plus ou moins floues (voir par exemple, mutatis mutandis, l'arrêt Müller et autres c. Suisse du 24 mai 1988, série A n° 133, p. 20, par. 29). Les dispositions du droit pénal en matière de prosélytisme entrent dans cette catégorie. L'interprétation et l'application de pareils textes dépendent de la pratique ».

Ces citations confirment donc que l'avant-projet de loi de mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants est conforme au principe de légalité.

2. Peine applicable

25. La peine de base établie pour l'infraction de torture est de dix à quinze ans de réclusion, soit la peine qui était prévue à l'article 438 du Code pénal faisant de la torture corporelle une circonstance aggravante de la détention arbitraire ou illicite. En effet, dans l'hypothèse couverte par l'article 438 du Code pénal, la détermination de la peine – la réclusion de dix à quinze ans - se fonde sur le fait le plus grave, c'est-à-dire, la torture. Cela explique que la peine encourue pour des actes de torture soit identique à celle prévue à l'article 438 du Code pénal.

Les paragraphes 2 et 3 du nouvel article 417bis du Code pénal mettent en place un système d'aggravation de la peine en fonction de différentes circonstances :

– paragraaf 2, 1° : zoals supra gesteld, geldt het begrip foltering bedoeld in het nieuwe artikel 417*bis* voor het gedrag van ieder individu. Het was derhalve belangrijk de nadruk te leggen op de bijzondere ernst van een dergelijke handeling gepleegd onder de bescherming van het gezag. De bewoordingen van deze bepaling komen overeen met die van artikel 259*bis* van het Strafwetboek inzake misdrijven betreffende het af luisteren van telefoongesprekken;

– paragraaf 2, 2° : de bijzondere kwetsbaarheid van het slachtoffer is een verzwarende omstandigheid. Deze verzwarende omstandigheid en de bewoordingen waarin zij is uitgedrukt zijn overgenomen uit artikel 376, derde lid, van het Strafwetboek (verzwarende omstandigheden bij verkrachting of aanranding van de eerbaarheid);

– paragraaf 2, 3° : de leeftijd van het slachtoffer is tevens een verzwarende omstandigheid. De leeftijd van zestien jaar komt overeen met de leeftijd voor de berekening van de strafmaat in geval van aanranding van de eerbaarheid (artikel 372 e.v. van het Strafwetboek). Het betreft een van de leeftijden die thans gelden voor de straftoemeting in geval van verkrachting (artikel 375 e.v. van het Strafwetboek).

– Paragraaf 2, 4° : stelsel op grond waarvan de straf wordt verzaard naar gelang van de gevolgen van de handeling voor het slachtoffer. Zulks is ontleend aan artikel 347*bis* van het Strafwetboek, krachtens welk foltering een verzwarende omstandigheid is bij gijzeling.

– Paragraaf 3, 1° : deze bepaling is ontleend aan artikel 410, tweede lid, van het Strafwetboek betreffende opzettelijke slagen en verwondingen. De verzwarende omstandigheid wegens het gegeven dat de dader het gezag heeft over het slachtoffer komt ook voor in artikel 377 betreffende verkrachting en aanranding van de eerbaarheid.

– Paragraaf 3, 2° : de verzwarende omstandigheid volgt uit het gegeven dat de handeling de dood van het slachtoffer heeft veroorzaakt. Deze bepaling is ontleend aan artikel 401 van het Strafwetboek inzake opzettelijke slagen en verwondingen.

26. Er moet worden benadrukt dat alle straffen bedoeld in dit ontwerp van wet in overeenstemming zijn gebracht met de wet van 10 juli 1996 (BS van 1 augustus 1996) tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen.

3. Bevel van een meerdere of van een gezag

27. In artikel 2, derde paragraaf van het Verdrag is gesteld dat :

« § 3 Een bevel van een hoger geplaatste functionaris of van een overheidsinstantie mag niet worden aangevoerd als rechtvaardiging voor foltering ».

– paragraphe 2, 1° : ainsi qu'il a été dit plus haut, le concept de torture visé dans le nouvel article 417*bis* s'applique au comportement de tout individu. Il était dès lors important d'insister sur la particulière gravité d'un tel acte commis sous le couvert de l'autorité. Les termes de cette disposition sont similaires à ceux de l'article 259*bis* du Code pénal qui concerne les infractions liées aux écoutes téléphoniques.

– paragraphe 2, 2° : la particulière vulnérabilité de la victime aggrave également l'acte en question. Cette circonstance aggravante et les termes qui l'expriment sont similaires à ceux repris à l'article 376 alinéa 3 du Code pénal (circonstances aggravantes du viol ou de l'attentat à la pudeur).

– paragraphe 2, 3° : l'âge de la victime aggrave également l'acte en question. L'âge de seize ans correspond à l'âge fixé pour déterminer le taux de peine en matière d'attentat à la pudeur (article 372 et ss. du Code pénal). Il s'agit d'un des âges repris à l'heure actuelle pour déterminer la gradation des peines en matière de viol (article 375 et ss. du Code pénal).

– paragraphe 2, 4° : mise en place d'un système d'aggravation de la peine en fonction des conséquences de l'acte sur la victime. Ce mécanisme est repris de l'article 347*bis* du Code pénal qui fait de la torture une circonstance aggravante de la prise d'otage.

– paragraphe 3, 1° : cette disposition s'inspire de l'article 410 alinéa 2 du Code pénal relatif aux coups et blessures volontaires. La circonstance aggravante reposant sur le fait que l'auteur de l'acte a autorité sur la victime est également présente à l'article 377 qui concerne l'attentat à la pudeur et le viol.

– paragraphe 3, 2° : la circonstance aggravante repose sur le fait que l'acte a entraîné la mort de la victime. Cette disposition s'inspire de l'article 401 du Code pénal en matière de coups et blessures volontaires.

26. Il convient d'observer que toutes les peines prévues par ce projet de loi sont mises en conformité avec la loi du 10 juillet 1996 (M.B. 1 août 1996) portant abolition de la peine de mort et modifiant les peines criminelles.

3. Ordre du supérieur et commandement de l'autorité

27. Selon le paragraphe 3 de l'article 2 de la Convention :

« § 3 L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité publique ne peut être invoqué pour justifier la torture ».

28. Naar luid van artikel 70 van het Strafwetboek «*is er geen misdrijf wanneer het feit door de wet is voorgeschreven en door de overheid is bevolen*». Zulks geldt ook voor de meer specifieke gevallen bedoeld in de artikelen 152 en 160 van voornoemd Wetboek.

29. Bijgevolg is artikel 417*bis*, vierde paragraaf, houdende invoeging van het bepaalde in artikel 2, paragraaf 3, van het Verdrag onontbeerlijk met het oog op de overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag.

30. Terzake moet worden onderstreept dat bepalingen die identiek zijn aan voornoemde paragraaf 4, klassieke bepalingen zijn in geval van ernstige misdrijven. Een dergelijke bepaling komt niet enkel voor in artikel 5 van de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitaire recht, maar ook in artikel 7 van de Statuten van de ad hoc rechtbanken voor Ex-Joegoslavië en Rwanda, alsmede in artikel 33 van het Internationaal Strafhof.

Art. 5

31. In dit artikel zijn de feiten die de nieuwe tenlastelegging onmenselijke behandeling opleveren in het Strafwetboek omschreven, wordt voorzien in de straffen die op het misdrijf van toepassing zijn en voorkomen dat het bevel van een meerdere of van het gezag door de dader wordt ingeroepen om een dergelijke handeling te verantwoorden.

1. 1. Strafbaarstelling van onmenselijke behandeling

32. In artikel 16 van het Verdrag is bepaald dat «*iedere Staat die Partij is, zich ertoe verbindt in alle gebieden onder zijn rechtsmacht ander vormen van wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, die geen foltering inhouden zoals omschreven in artikel 1, te voorkomen wanneer zulke handelingen worden gepleegd door of op aanstichten dan wel met instemming of gedogen van een overheidsfunctionaris of een andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt. (...)*». De feiten die onmenselijke behandeling opleveren zijn thans enkel strafbaar gesteld in artikel 1, § 3, 2°, van de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht. De Raad van State was in zijn bovenvermeld advies van 4 december 1998 betreffende het voorontwerp van wet houdende goedkeuring van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing van oordeel dat deze bepaling niet voorzag in de nood-

28. Or, l'article 70 du Code pénal dispose qu' «*il n'y a pas d'infraction lorsque le fait était ordonné par la loi et commandé par l'autorité*». Il en est de même dans des cas plus spécifiques visés aux articles 152 et 260 dudit Code.

29. Le paragraphe 4 de l'article 417*bis*, intégrant le contenu du paragraphe 3 de l'article 2 de la Convention, est par conséquent indispensable pour assurer la conformité du droit belge avec le prescrit de la Convention.

30. A cet égard, il convient de souligner que des dispositions semblables audit paragraphe 4 sont classiques en cas d'infractions graves. Une disposition similaire se retrouve également à l'article 5 de la loi du 16 juin 1993 relative à la répression des violations graves du droit international humanitaire, mais aussi aux articles 7 des Statuts des Tribunaux *ad hoc* pour l'ex-Yougoslavie et le Rwanda ainsi qu'à l'article 33 du Statut de la Cour pénale internationale.

Art. 5

31. Cet article établit l'incrimination nouvelle des faits constitutifs de traitement inhumain au sein du Code pénal, prévoit les peines qui sont applicables à cette infraction et empêche que l'ordre du supérieur ou le commandement de l'autorité soient invoqués par l'auteur afin de justifier de tels actes.

1. Incrimination du traitement inhumain

32. L'article 16 de la Convention énonce que «*Tout État partie s'engage à interdire dans tout territoire sous sa juridiction d'autres actes constitutifs de peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants qui ne sont pas des actes de torture telle qu'elle est définie à l'article premier lorsque de tels actes sont commis par un agent de la fonction publique ou tout autre personne agissant à titre officiel, ou à son instigation ou avec son consentement exprès ou tacite. (...)*». Les faits constitutifs de traitements inhumains ne sont, à l'heure actuelle, incriminés que dans l'article 1er, § 3, 2° de la loi du 16 juin 1993 relative à la répression des infractions graves du droit international humanitaire. Cette disposition n'est pas suffisante pour assurer la conformité du droit belge avec la Convention, comme l'a indiqué le Conseil d'État dans son avis du 4 décembre 1998 relatif à l'avant-projet de loi d'assentiment à la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. Eu égard à la

zakelijke overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag. Gelet op de specificiteit en op de ernst van de feiten die onmenselijke behandeling opleveren, moet aan de bestraffing ervan bijzondere aandacht worden besteed.

33. Het is bijgevolg essentieel in het Strafwetboek een specifiek misdrijf in te voegen dat voorziet in de bestraffing van diegenen die zich aan onmenselijke behandeling schuldig hebben gemaakt. Overeenkomstig artikel 5 van het ontwerp geschiedt zulks via de invoeging van een nieuw artikel 417ter in het Strafwetboek.

34. Naar het voorbeeld van het nieuwe artikel 417bis van het Strafwetboek inzake foltering, bevat artikel 417ter geen nauwkeurige omschrijving van het begrip onmenselijke behandeling, teneinde ruimte te laten voor de evolutieve uitlegging van het begrip in de rechtspraak.

35. In artikel 16 van het Verdrag wordt enkel een summiere omschrijving gegeven van de betekenis van «vormen van wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing», te weten handelingen «die geen foltering inhouden zoals omschreven in artikel 1» (van het Verdrag). Het is klassiek voor zowel internationale instrumenten (inzonderheid artikel 7 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten) als nationale instrumenten (bijvoorbeeld de wet van 7 februari 1994 om het beleid van ontwikkelings-samenwerking te toetsen aan de eerbied voor de rechten van de mens) dat het begrip «onmenselijke of ontorende behandeling» niet wordt omschreven. Bijgevolg moet met het oog op de verduidelijking van de bestanddelen van een dergelijke definitie worden gerefereerd aan de rechtsleer.

36. In de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wordt tussen de begrippen foltering en onmenselijke behandeling een onderscheid gemaakt op grond van de intensiteit van het leed toegebracht aan de slachtoffers. Pro memorie, het criterium van de intensiteitsdrempel biedt de mogelijkheid te voorzien in «trappen» in het kader van artikel 3 van het Europees Verdrag van de rechten van de mens. Derhalve geldt de omschrijving «foltering» enkel voor «een opzettelijke onmenselijke behandeling die zeer ernstig en gruwelijk leed veroorzaakt» (*Ierland v. het Verenigd Koninkrijk*, 18 januari 1978, GA, nr. 11, § 167). Onmenselijke behandeling is omschreven als een behandeling waardoor «bewust geestelijk en lichamelijk leed van een bijzondere intensiteit wordt toegebracht»

spécificité et à la gravité des faits constitutifs de traitement inhumain, il est indispensable d'accorder à la répression de ces faits une attention particulière.

33. Il est par conséquent essentiel d'insérer une infraction spécifique dans le Code pénal visant à réprimer les auteurs d'actes inhumains. L'article 5 du projet de loi opère une telle incrimination à travers l'insertion d'un nouvel article 417ter dans le Code pénal.

34. A l'instar de la démarche retenue par le nouvel article 417bis du Code pénal en matière de torture, l'article 417ter ne contient pas de définition précise de la notion de traitement inhumain. Cette démarche permet, en effet, de laisser la place à une interprétation jurisprudentielle évolutive de cette notion.

35. L'article 16 de la Convention ne donne qu'une indication sommaire de ce que recouvre la notion « d'actes constitutifs de peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants » à savoir que ce sont des actes « qui ne sont pas des actes de torture telle qu'elle est définie à l'article premier (de la Convention) ». Cette absence de définition de la notion de « traitements inhumains ou dégradants » est classique dans les instruments tant internationaux (notamment l'article 7 du Pacte international relatif aux droits civils et politiques ou encore l'article 3 de la Convention européenne des droits de l'homme) que nationaux (telle que la loi du 7 février 1994 relative à l'évaluation de la politique de coopération au développement en fonction du respect des droits de l'homme) qui se réfèrent à ces concepts. Il faut dès lors se référer à la jurisprudence pour trouver des précisions quant aux éléments d'une telle définition.

36. La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme a distingué la notion de traitement inhumain de celle de torture en se fondant sur le critère de l'intensité des souffrances infligées aux victimes. Pour rappel, le critère du seuil d'intensité permet d'établir différents « paliers » au sein de l'article 3 de la Convention européenne des droits de l'homme. Ainsi, la qualification de torture est réservée à « des traitements inhumains délibérés provoquant de fort graves et cruelles souffrances » (*Irlande c. Royaume-Uni*, 18 janvier 1978, GA, n°11, § 167). Le traitement inhumain est celui « qui provoque volontairement des souffrances mentales ou physiques d'une intensité particulière » (affaire *Tyner*, 25 avril 1978, n°12 : châtiments judiciaires corporels dans l'île de Man). La torture apparaît

(zaak *Tyrer*, 25 april 1978, nr. 12, lijfstraffen op het eiland Man). Daaruit volgt dat foltering een ernstiger vorm van onmenselijke behandeling is (*Ierland v. het Verenigd Koninkrijk*, op. Cit., § 167).

37. De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens maakt ook een onderscheid tussen onmenselijke behandeling en onterende behandeling. De gevolgen van de onterende behandeling zijn aanzienlijk minder ernstig voor het slachtoffer dan die welke voortvloeien uit foltering en uit onmenselijke behandeling. Bijgevolg geldt de omschrijving onterende behandeling enkel voor de behandeling «die het individu brutaal beledigt in het bijzijn van anderen of hem ertoe aanzet te handelen tegen zijn wil of tegen zijn geweten». Zulks geldt ook voor een behandeling die een individu «in zijn eigen ogen» krenkt (zaak *Tyrer*, 25 april 1978, nr. 12, lijfstraffen op het eiland Man, §§ 29 en 32). Het Europees Hof voor de rechten van de mens heeft onlangs nog eraan herinnerd dat een duidelijk onderscheid bestaat tussen onmenselijke behandeling en onterende behandeling (arrest *Selmouni*, 28 juli 1999, § 96).

38. Ook in de Belgische rechtspraak bestaat dit onderscheid tussen die diverse begrippen. Krachtens het Arbitragehof moet onder foltering en onmenselijke behandeling worden begrepen «elke handeling waarbij op doelbewuste wijze hevige pijn of ernstig leed van fysieke of psychische aard wordt toegebracht met het oog bijvoorbeeld op het verkrijgen van informatie of bekentenissen van het slachtoffer, de bestraffing van het slachtoffer of het onder druk zetten of intimideren van het slachtoffer of derden», vernederende behandelingen van hun kant zijn «handelingen die degene die eraan wordt onderworpen in zijn ogen of in de ogen van derden krenken of de menselijke waardigheid ernstig aantasten» (Arbitragehof, 19 december 1991). In een ander arrest van het Arbitragehof wordt gerefereerd aan de omschrijvingen van onmenselijke of onterende behandelingen in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Arbitragehof, arrest nr. 51/94, 29 juni 1994).

39. Met deze rechtspraak moet rekening worden gehouden voor de uitlegging van het begrip dat krachtens het nieuwe artikel 417ter in het Strafwetboek is ingevoegd. Bijgevolg moet onmenselijke behandeling worden beschouwd als het opzettelijk toebrengen van lichamelijke of geestelijke pijn of leed van een bijzondere intensiteit, zonder evenwel de drempel van «zeer ernstig en gruwelijk leed» te bereiken, waardoor dat gedrag een vorm van foltering wordt. Er moet worden onderstreept dat de intensiteit van het leed niet het enige criterium is dat de mogelijkheid biedt om het be-

donc comme une forme aggravée de traitements inhumains (*Irlande c. Royaume-Uni*, op. cit. § 167).

37. La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme a également distingué la notion de traitement inhumain par rapport au traitement dégradant. La nature de l'acte quant à ses conséquences à l'égard de la victime est nettement moins grave pour cette catégorie de traitements par rapport à la torture ou au traitement inhumain. La qualification de traitement dégradant est ainsi réservée au traitement qui «humilie l'individu grossièrement devant autrui ou le pousse à agir contre sa volonté ou sa conscience» ; il en va également ainsi d'un traitement qui abaisse l'individu «à ses propres yeux» (affaire *Tyrer*, 25 avril 1978, n°12 : châtiments judiciaires corporels dans l'île de Man, §§ 29 et 32). Une distinction nette est donc faite entre le traitement inhumain et le traitement dégradant comme l'a encore rappelé récemment la Cour européenne des droits de l'homme (arrêt *Selmouni*, 28 juillet 1999, § 96).

38. La jurisprudence interne intègre également cette distinction entre ces différentes notions. Ainsi, la Cour d'arbitrage définit la torture et le traitement inhumain comme «tout acte par lequel une douleur aiguë ou des souffrances graves, physiques ou mentales, sont intentionnellement infligées, par exemple dans le but d'obtenir des renseignements ou des aveux de la victime, de la punir, de faire pression sur elle ou sur des tiers ou d'intimider» tandis que les traitements dégradants s'entendent de «tout acte qui cause à celui qui y est soumis, aux yeux d'autrui ou aux siens, une humiliation ou un avilissement grave» (Cour d'arbitrage, 19 décembre 1991). Un autre arrêt de la Cour d'arbitrage renvoie aux définitions données par la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en ce qui concerne les traitements inhumains ou les traitements dégradants (Cour d'arbitrage, arrêt n°51/94, 29 juin 1994).

39. L'interprétation qu'il faut donner au concept introduit dans le Code pénal par le nouvel article 417ter doit tenir compte de cette jurisprudence. Le traitement inhumain est celui qui provoque volontairement des douleurs ou des souffrances mentales ou physiques d'une intensité particulière, sans atteindre le seuil de «fort graves et cruelles souffrances» qui transforme le comportement en un acte de torture. Il faut également rappeler que l'intensité des souffrances n'est pas le seul critère qui permet de spécifier la notion de traitement inhumain. A l'instar de la torture, l'infraction

grip onmenselijk leed te omschrijven. Het nieuwe misdrijf « onmenselijk leed » is net als foltering gegrond op de ernst van de handeling, niet zozeer omdat het een bepaalde vorm van pijn veroorzaakt, maar omdat het een uiting van diepe minachting voor het individu is.

40. Het begrip onmenselijke behandeling in het nieuwe artikel van het Strafwetboek heeft een ruimere draagwijdte dan dat in artikel 16 van het Verdrag en gaat verder dan het louter in overeenstemming brengen van de wetgeving met het Verdrag. In artikel 16, paragraaf 2, van het Verdrag is gesteld dat « *de bepalingen van dit Verdrag de bepalingen onverlet laten van andere internationale verdragen of van nationale wetten, waarin wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing zijn verboden (...)* ». In navolging van de logica aangewend inzake foltering, heeft de beperking bedoeld in artikel 16, paragraaf 2, van het Verdrag tot inkrimping van het toepassingsgebied van het verbod op onmenselijke behandeling naar gelang van diegene die het misdrijf pleegt, geen bestaansreden in het nationaal recht. Het verbod bedoeld in artikel 417ter betreft bijgevolg alle vormen van onmenselijke behandeling, ongeacht de hoedanigheid van de dader.

2. Toepasselijke straf

41. De basisstraf voor het misdrijf van onmenselijke behandeling bedraagt opsluiting van tien tot vijftien jaar, te weten een criminele straf die onmiddellijk onder de straf voor foltering wordt gerangschikt. Dit stelsel stemt overeen met de omschrijving die volgt uit de rechtspraak, krachtens welke foltering een ernstigere vorm van onmenselijke behandeling is. Naar luid van artikel 417ter, § 2 en 3, van het Strafwetboek worden de straffen verzwwaard op grond van diverse omstandigheden. Aangezien opnieuw ervan wordt uitgegaan dat vormen van onmenselijke behandeling eigenlijk dezelfde daden zijn die als foltering worden omschreven, maar iets minder ernstig, gelden de omstandigheden die leiden tot een verzwaring van de straf in geval van foltering (paragrafen 2 en 3 van het nieuwe artikel 417bis van het Strafwetboek) ook in dit geval.

3. Bevel van een meerdere of van een gezag

42. Overeenkomstig § 4 van artikel 417ter kan diegene die zich schuldig heeft gemaakt aan een handeling die het misdrijf van onmenselijke behandeling oplevert het bevel van een meerdere of van een gezag niet inroepen om zich te verantwoorden. Deze bepalingen gaan verder dan het Verdrag. De wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendin-

nouvelle de « traitements inhumains » repose également sur la gravité de l'acte, non pas en tant qu'il occasionne une certaine douleur, mais parce qu'il exprime un mépris profond de l'individu.

40. Le concept de traitement inhumain dans le nouvel article du Code pénal a une portée élargie par rapport à celle envisagée dans l'article 16 de la Convention et dépasse la démarche de la simple mise en conformité. Comme le précise le paragraphe 2 de l'article 16 de la Convention, « *les dispositions de la présente Convention sont sans préjudice des dispositions de tout autre instrument international ou de la loi nationale qui interdisent les peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants (...)* ». Or, à l'instar de l'approche retenue en ce qui concerne la torture, la restriction énoncée au paragraphe 1 de l'article 16 qui limite le champ d'application de l'interdiction des traitements inhumains en fonction de l'auteur de l'infraction n'a pas de raison d'être en droit interne. L'interdiction visée à l'article 417ter concerne donc tous les actes de traitements inhumains quelle que soit la qualité de leur auteur.

2. Peine applicable

41. La peine de base pour l'infraction de traitement inhumain est de cinq à dix ans de réclusion, soit une peine criminelle immédiatement inférieure à celle prévue pour l'infraction de torture. Ce système correspond à la définition dégagée par la jurisprudence pour qui la torture doit s'analyser en une forme aggravée de traitements inhumains. Les paragraphes 2 et 3 de la proposition d'article 417ter du Code pénal mettent en place un système d'aggravation de la peine en fonction de différentes circonstances. Reflétant à nouveau l'idée que les traitements inhumains sont, en réalité, les mêmes actes que ceux emportant la qualification de torture, mais à un degré de gravité légèrement inférieur, ces circonstances sont identiques à celles prévoyant une aggravation de la peine en cas de torture (paragraphe 2 et 3 du nouvel article 417bis du Code pénal).

3. Ordre du supérieur et commandement de l'autorité

42. Le paragraphe 4 de l'article 417ter interdit à l'auteur d'un acte constitutif de traitements inhumains de justifier son acte en invoquant l'ordre du supérieur ou le commandement de l'autorité. Ces dispositions vont plus loin que la Convention. Cependant, la loi du 16 juin 1993 relative à la répression des violations graves du droit international humanitaire organise, en la

gen van het internationaal humanitaire recht voorziet terzake evenwel in een identiek rechtsstelsel voor foltering en voor onmenselijke behandeling. Zulks is logisch, want het onderscheid tussen beide begrippen is beperkt tot de overschrijding van een bepaalde ernst die per definitie relatief is. Dat blijkt trouwens uit de onderscheiden uitlegging van voornoemde Ierse zaak door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens en door het Europees Hof van de rechten van de mens. In die zaak heeft de Commissie de ondervragingmethoden als foltering omschreven en heeft het Hof ze als onmenselijke behandeling gedefinieerd. In dezelfde logica ontnemt artikel 5 van de wet van 16 juni 1993 diegene die zich schuldig heeft gemaakt aan ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht de mogelijkheid om een bevel van zijn meerdere of van het gezag in te roepen om zijn gedrag, foltering of onmenselijke behandeling, te verantwoorden. Het is niet verantwoord om op dezelfde misdrijven diverse stelsels toe te passen naar gelang van het toepassingsgebied van de wet van 16 juni 1993 of van het Strafwetboek. Derhalve is paragraaf 4 ingevoegd in het nieuwe artikel 417ter.

Art. 6

43. Door middel van de invoeging van een nieuw artikel 417quater in het Strafwetboek, wordt voorzien in de strafbaarstelling van de feiten die het misdrijf van ontorende behandeling opleveren. Zoals gesteld in de bespreking van artikel 5 (onmenselijke behandeling) van dit ontwerp van wet, is de strafbaarstelling van ontorende behandeling conform de vereiste omschreven in artikel 16 van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing. De feiten die dat misdrijf opleveren zijn thans als dusdanig niet strafbaar gesteld in het nationaal recht. Overeenkomstig het advies van de Raad van State dd. 4 december 1998 inzake het voorontwerp van wet houdende instemming met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, moeten gedragingen die het misdrijf van ontorende behandeling opleveren in het nationaal recht strafbaar worden gesteld.

44. Gelet op het belang van de bestraffing van feiten omschreven als ontorende behandeling, moet in het Strafwetboek een specifiek misdrijf worden ingevoegd.

1. *Strafbaarstelling van ontorende behandeling*

45. Net als het begrip onmenselijke behandeling, is het begrip ontorende behandeling niet gedefinieerd in

matière, un régime juridique identique pour la torture et les traitements inhumains. Cette approche est logique, car ces deux notions ne se distinguent que par le dépassement d'un certain seuil de gravité qui est, par définition, relatif, comme le souligne la divergence d'interprétation retenue dans l'affaire irlandaise précitée entre la Commission et la Cour européenne des droits de l'homme. Dans cette affaire, la Commission a qualifié les techniques d'interrogatoire en cause de torture, alors que la Cour a qualifié les mêmes techniques de traitements inhumains. Dans la même logique, l'article 5 de la loi du 16 juin 1993 interdit à l'auteur d'infractions graves au droit international humanitaire d'invoquer l'ordre du supérieur ou le commandement de l'autorité pour justifier son comportement, que celui-ci consiste en des actes de torture ou des traitements inhumains. Un régime différent, pour les mêmes infractions, selon que l'on se situe dans le champ d'application de la loi du 16 juin 1993 ou dans le cadre du Code pénal ne se justifie pas. C'est pourquoi, le paragraphe 4 a été inséré dans le nouvel article 417ter.

Art. 6

43. Cet article prévoit l'incrimination de faits constitutifs de traitements dégradants à travers l'insertion d'un nouvel article 417quater dans le Code pénal. Comme cela a été précisé dans le commentaire de l'article 5 (traitement inhumain) du présent projet de loi, l'incrimination du traitement dégradant répond à une exigence contenue à l'article 16 de la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. Les faits constitutifs de traitements dégradants ne sont, à l'heure actuelle, pas incriminés en tant que tels en droit interne. Il est par conséquent nécessaire, comme l'a indiqué le Conseil d'État dans son avis du 4 décembre 1998 relatif à l'avant-projet de loi d'assentiment à la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, d'incriminer en droit interne les comportements constitutifs de traitements dégradants.

44. Eu égard à l'importance à accorder à la répression des faits constitutifs de traitements dégradants, il est essentiel d'en faire une infraction spécifique dans le Code pénal.

1. *Incrimination du traitement dégradant*

45. La notion de traitement dégradant, tout comme celle de traitement inhumain, n'est pas définie par les

de instrumenten die er betrekking op hebben. In de rechtspraak is een beroep gedaan op het supra omschreven stelsel van «trappen» om het onderscheid tussen onmenselijke en ontorende behandeling duidelijk te maken en weer te geven dat een behandeling die bepaalde grenzen niet overstijgt niet als een «ontorende» behandeling kan worden beschouwd. De definities in de rechtspraak wijzen op een onderscheid tussen «onmenselijke behandeling», te weten een behandeling waardoor «bewust geestelijk en lichamelijk leed van een bijzondere intensiteit wordt toegebracht» (zaak *Tyrer*, 25 april 1978, nr. 12, lijfstraffen op het eiland Man) en «ontorende behandeling», te weten behandeling «die het individu brutaal beledigt in het bijzijn van anderen of hem ertoe aanzet te handelen tegen zijn wil of tegen zijn geweten». Zulks geldt ook voor een behandeling die een individu «in zijn eigen ogen» krenkt (zaak *Tyrer*, 25 april 1978, nr. 12, lijfstraffen op het eiland Man, §§ 29 en 32). Het verschil schuilt dus niet zozeer in de «trap», maar eerder in de aard van de gevolgen van de handeling voor het slachtoffer.

46. De interpretatie van het begrip ontorende behandeling in het nieuwe artikel 417*quater* van het Strafwetboek stemt bijgevolg overeen met die in de rechtspraak op het stuk van het gedrag van de dader en de behandeling toegebracht aan het slachtoffer. In de rechtspraak van het Europees Hof is evenwel enkel sprake van ontorende behandelingen als zij zijn toegebracht tegen de wil van de persoon die daarover heeft geklaagd. Krachtens de rechtspraak van het Hof zijn bedoelde behandelingen toegebracht tijdens perioden van detentie of als lijfstraf en waren zij steeds strijdig met de wil of het geweten van het slachtoffer. Het gebruik van het werkwoord «onderwerpen» in de tekst van het artikel 417*quater* van het Strafwetboek geeft aan dat de persoon die het slachtoffer is geweest van een ontorende behandeling deze behandeling heeft ondergaan tegen zijn wil. Het is bijgevolg de wil van de wetgever om elk individu te beschermen tegen handelingen die een ontorende behandeling opleveren en die hem tegen zijn wil zijn toegebracht.

47. Overeenkomstig de bespreking inzake de draagwijdte van de tenlasteleggingen foltering en onmenselijke behandeling en om dezelfde redenen, heeft het begrip ontorende behandeling een ruimere draagwijdte in het nieuwe artikel van het Strafwetboek dan in artikel 16 van het Verdrag. Het strekt tot bestraffing van ontorende behandeling ongeacht de al dan niet officiële hoedanigheid van de dader ingeval de behandeling bestaat uit een handeling die een individu brutaal beledigt, in zijn ogen of in de ogen van anderen, en wordt toegebracht tegen de wil van het betrokken individu.

instruments qui s'y réfèrent. Ces deux notions ont été définies par la jurisprudence ainsi que cela a été exposé *supra*. La jurisprudence a retenu un système de « paliers » pour préciser les différences entre les notions de traitement inhumain et de traitement dégradant et pour préciser qu'en deçà d'un certain seuil, un traitement ne pourra être qualifié de « dégradant ». Au regard des définitions retenues par la jurisprudence, il s'avère qu'une différence est opérée entre, d'une part, le traitement inhumain qui est celui « qui provoque volontairement des souffrances mentales ou physiques d'une intensité particulière » (affaire *Tyrer*, 25 avril 1978, n°12 : châtiments judiciaires corporels dans l'île de Man) et, d'autre part, le traitement dégradant réservé à un acte qui « humilie l'individu grossièrement devant autrui ou à ses propres yeux ou le pousse à agir contre sa volonté ou sa conscience » (affaire *Tyrer*, 25 avril 1978, n°12 : châtiments judiciaires corporels dans l'île de Man, §§ 29 et 32). Plus qu'une différence de palier, il conviendrait de parler de différence de nature quant aux conséquences de l'acte à l'égard de la victime.

46. L'interprétation qu'il convient de donner à la notion de traitement dégradant dans le nouvel article 417*quater* du Code pénal rejoint celle dégagée par la jurisprudence au niveau du comportement de l'auteur et du traitement infligé à la victime. Il est à souligner que la jurisprudence de la Cour européenne n'a constaté de traitements dégradants que lorsque ces derniers avaient été infligés à l'encontre de la volonté de la personne qui s'en plaignait. Dans la jurisprudence de la Cour, les traitements en cause ont été perpétrés lors de périodes de détention ou encore, à titre de sanction corporelle. Ils allaient toujours à l'encontre de la volonté ou de la conscience de la victime. L'utilisation du verbe « soumettre » dans le texte de l'article 417*quater* du Code pénal indique que la personne qui a été victime d'un traitement dégradant a subi ce traitement contre sa volonté. La volonté du Législateur est donc de protéger toute personne contre des actes constitutifs de traitements dégradants qui lui sont infligés alors qu'elle n'y a pas consenti.

47. A l'instar de ce qui a été développé concernant la portée de l'incrimination de la torture et du traitement inhumain et pour les mêmes motifs, le concept de traitement dégradant dans le nouvel article du Code pénal a une portée plus large que celle envisagée dans l'article 16 de la Convention. En effet, il incrimine le traitement dégradant quelle que soit la qualité, officielle ou non, de l'auteur, dès lors qu'il consiste en un acte qui humilie grossièrement un individu, à ses yeux ou à ceux d'autrui, et qu'il a lieu à l'encontre de la volonté de l'individu concerné.

48. Aangezien onterende behandeling minder ernstig is dan foltering en onmenselijke behandeling, die misdaden uitmaken, is er geen reden om de poging tot onmenselijke behandeling strafbaar te stellen of om terzake van dat wanbedrijf in verzwarende omstandigheden te voorzien. Overeenkomstig het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing, moeten de Verdragsluitende Staten de poging tot onmenselijke behandeling niet strafbaar stellen en niet in verzwarende omstandigheden voorzien terzake van dat wanbedrijf, dat restrictiever is gedefinieerd dan het bepaalde in artikel 6 van deze wet.

2. Toepasselijke straf

49. De persoon die iemand onderwerpt aan onterende behandeling kan worden gestraft met een gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met een geldboete van vijftig frank tot driehonderd frank of met een van die straffen alleen. Deze correctionele straf is verantwoord gelet op de omschrijvingen in de rechtspraak van de begrippen onmenselijke behandeling en onterende behandeling. Laatstgenoemde behandeling is minder erg dan onmenselijke behandeling, aangezien zij betrekking heeft op handelingen tegen de wil of tegen het geweten. In voornoemde zaak *Tyrer* was het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van oordeel dat de door het gerecht opgelegde straf van kastijding op het eiland Man als een onterende behandeling moest worden beschouwd (*Zaak Tyrere*, 25 april 1978).

Art. 7

50. Krachtens artikel 347*bis*, paragraaf 4, 2°, van het Strafwetboek is foltering een verzwarende omstandigheid bij gijzeling. Deze bepaling behoudt haar reden van bestaan, ondanks de specifieke tenlastelegging foltering in het nieuwe artikel 417*bis* van het Strafwetboek. Krachtens de regels inzake samenloop van misdrijven wordt in geval van samenloop van misdaden enkel de zwaarste straf toegepast. In geval van een gijzeling verzwaaard door foltering voorziet artikel 347*bis*, paragraaf 4, 2°, in levenslange opsluiting. In geval van samenloop van misdaden wordt enkel die straf uitgesproken omdat zij zwaarder is dan die voor foltering bedoeld in artikel 417*bis*. Daaruit volgt dat paragraaf 4, 2°, van artikel 347*bis* van het Strafwetboek moet worden behouden.

51. Met het oog op de coherentie met betrekking tot het nieuwe artikel 417*bis*, is het van wezenlijk belang om de beperking in artikel 347*bis* van het Strafwetboek tot enkel lichamelijke foltering te schrappen en

48. Compte tenu du fait que les actes de traitements dégradants sont d'une gravité moindre que ceux de torture et de traitements inhumains, qui sont des crimes, il n'y a pas lieu d'incriminer la tentative de traitements dégradants ni de prévoir des circonstances aggravantes pour ce délit. La Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants n'impose pas aux Etats parties d'incriminer la tentative de traitements dégradants ni de prévoir des circonstances aggravantes à cette infraction, qui est définie de manière plus restrictive que ce que prévoit l'article 6 de la présente loi.

2. Peine applicable

49. La peine que pourra encourir l'auteur de traitement dégradant est l'emprisonnement de quinze jours à deux ans et une amende de cinquante à trois cents francs ou l'une de ces peines seulement. Cette peine correctionnelle se justifie au regard des définitions retenues par la jurisprudence des concepts de traitement inhumain et de traitement dégradant. En effet, ce dernier est moins grave que le traitement inhumain, puisqu'il vise les humiliations ou les agissements contre la conscience ou la volonté. A titre d'exemple, dans l'affaire *Tyrer* précitée, la Cour européenne des droits de l'homme a considéré que le châtimement judiciaire de la fustigation infligée dans l'île de Man devait être qualifié de traitement dégradant (*Affaire Tyrer*, 25 avril 1978).

Art. 7

50. Le paragraphe 4, 2°, de l'article 347*bis* du Code pénal fait de la torture une circonstance aggravante de la prise d'otages. Cette disposition conserve sa raison d'être malgré l'incrimination spécifique de la torture dans le nouvel article 417*bis* du Code pénal. Les règles du concours d'infraction, dans le cas d'un concours de crimes, prévoient en effet que seule la peine la plus forte sera prononcée. En cas de prise d'otages aggravée par des faits de torture, le paragraphe 4, 2°, de l'article 347*bis* prévoit une peine de réclusion à perpétuité. Cette peine sera, en cas de concours de crimes, la seule prononcée puisqu'elle est plus forte que celle prévue par l'article 417*bis* pour des faits de torture. Il convient donc de maintenir le paragraphe 4, 2°, de l'article 347*bis* du Code pénal.

51. Par contre, dans un souci de cohérence par rapport à l'article 417*bis* nouveau, il paraît essentiel de supprimer la limitation aux seules tortures corporelles telles qu'elle ressortait de l'ancien article 347*bis* du

alle vormen van foltering erbij te betrekken. Ter zake moet evenwel het volgende worden verduidelijkt : foltering als verzwarende omstandigheid bij een gijzeling betreft een ander soort van leed dan dat welk inherent is aan het hoofdmisdrijf.

52. De Raad van State ziet in zijn advies nr. 31.342/2 niet in waarom onmenselijke behandeling niet wordt beschouwd als een verzwarende omstandigheid van het strafbaar feit gijzeling, zoals trouwens het geval is voor foltering. Dit ontwerp van wet betreft de overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag tegen foltering, en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing, zoals overigens blijkt uit het opschrift ervan. Artikel 7 strekt bijgevolg enkel ertoe de verzwarende omstandigheid van gijzeling in geval van foltering aan te passen aan het nieuwe artikel 417*bis* van het Strafwetboek.

Art. 8

53. Krachtens artikel 376, tweede lid, van het Strafwetboek is foltering een verzwarende omstandigheid bij aanranding van de eerbaarheid of verkrachting. De beschouwingen in verband met artikel 347*bis* gelden tevens voor dit geval : artikel 376, tweede lid, van het Strafwetboek behoudt zijn bestaansreden getoet op de regels inzake samenloop van misdrijven, maar de beperking tot enkel lichamelijke foltering moet verdwijnen. De opmerking *supra* moet worden herhaald : foltering als verzwarende omstandigheid van aanranding van de eerbaarheid of verkrachting betreft een ander leed dan dat welk inherent is aan het hoofdmisdrijf.

54. De Raad van State ziet in zijn advies nr. 31.342/2 niet in waarom onmenselijke behandeling niet wordt beschouwd als een verzwarende omstandigheid van verkrachting of van aanranding van de eerbaarheid, zoals trouwens het geval is voor foltering. Zoals reeds is gesteld bij de bespreking van artikel 7, betreft dit ontwerp van wet de overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag tegen foltering, en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing. Artikel 8 strekt bijgevolg enkel ertoe de verzwarende omstandigheid van verkrachting of van aanranding van de eerbaarheid in geval van foltering aan te passen aan het nieuwe artikel 417*bis* van het Strafwetboek

Art. 9

55. Krachtens artikel 438 van het Strafwetboek wordt willekeurige of wederrechtelijke gevangenhouding verzaard met foltering gestraft met dwangarbeid van 10

Code pénal et de l'étendre à toute forme de torture. A cet égard, une précision s'impose: la torture en tant que circonstance aggravante de la prise d'otage doit viser une autre souffrance que celle inhérente à l'infraction principale.

52. L'avis du Conseil d'Etat n° 31.342/2 n'aperçoit pas pour quelle raison les traitements inhumains ne sont pas érigés, au même titre que la torture, en circonstance aggravante de l'infraction de prise d'otages. Comme son nom l'indique, l'objet de la présente loi est la mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. L'article 7 vise donc uniquement à adapter la circonstance aggravante de la prise d'otage commise avec des actes de torture au nouvel article 417*bis* du Code pénal.

Art. 8

53. L'article 376 alinéa 2 du Code pénal fait de la torture une circonstance aggravante de l'attentat à la pudeur ou du viol. Les considérations énoncées à propos de l'article 347*bis* sont d'application : l'article 376 alinéa 2 du Code pénal garde sa raison d'être vu les règles de concours d'infractions, mais la limitation aux seules tortures corporelles doit disparaître. L'observation émise *supra* doit être répétée: la torture en tant que circonstance aggravante de l'attentat à la pudeur ou du viol doit viser une autre souffrance que celle inhérente à l'infraction principale.

54. L'avis du Conseil d'Etat n° 31.342/2 n'aperçoit pas pour quelle raison les traitements inhumains ne sont pas érigés, au même titre que la torture, en circonstance aggravante du viol ou de l'attentat à la pudeur. Comme cela a été précisé dans le commentaire de l'article 7, l'objet du projet de loi est la mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. L'article 8 vise donc uniquement à adapter la circonstance aggravante du viol ou d'attentat à la pudeur commis avec des actes de torture au nouvel article 417*bis* du Code pénal.

Art. 9

55. L'article 438 du Code pénal punit la détention arbitraire ou illicite aggravée par des actes de torture de peines de travaux forcés de 10 à 15 ans. Le nouvel

tot 15 jaar. Aangezien het nieuwe artikel 417bis van hetzelfde Wetboek foltering als dusdanig straft met 10 tot 15 jaar opsluiting, heeft het betrekking op alle situaties en straffen bedoeld in artikel 438 van het Strafwetboek. Bijgevolg heeft artikel 438 van voornoemd Wetboek niet langer reden van bestaan : willekeurige of wederrechtelijke gevangenhouding verzwaard met foltering wordt gestraft met de straffen waarin in artikel 417bis is voorzien voor foltering.

*
* *

Dit zijn, Dames en heren, de beschouwingen tot welk dit ontwerp van wet aanleiding geeft.

De minister van Justitie,

Marc VERWILGHEN

article 417bis du même Code punissant la torture, en tant que telle, de peines de 10 à 15 ans de réclusion, il englobe les situations et les peines envisagées à l'article 438 du Code pénal. L'article 438 dudit Code n'a donc plus lieu d'être : en cas de détention arbitraire ou illicite aggravée par des actes de torture, les peines seront identiques à celles prévues par l'article 417bis pour des actes de torture.

*
* *

Telles étaient, Mesdames, Messieurs, les considérations qu'appelait le présent projet de loi.

Le ministre de la Justice,

Marc VERWILGHEN

VOORONTWERP VAN WET

onderworpen aan het advies van de Raad van State

Voorontwerp van wet houdende overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, aangenomen te New York op 10 december 1984

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

Het opschrift van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek wordt vervangen door het volgende opschrift:

«*HOOFDSTUK I – Doodslag, opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel, foltering, onmenselijke behandeling en ontorende behandeling*».

Art. 3

In Boek II, Titel VIII, Hoofdstuk I, van hetzelfde Wetboek wordt een Afdeling V ingevoegd die bestaat uit de artikelen 417*bis* tot 417*quater*, luidende:

«*Afdeling V – Foltering, onmenselijke behandeling en ontorende behandeling*».

Art. 4

Een artikel 417*bis* wordt ingevoegd in de nieuwe Afdeling V van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek, luidende:

«*§ 1. Hij die een persoon aan foltering onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar.*

§ 2. Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar als het is gepleegd:

1° door een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening;

2° op een persoon die ingevolge zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is;

3° op een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien; of

4° wanneer de handeling een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijk werk, hetzij het volledig verlies van een orgaan, hetzij een zware verminking ten gevolge heeft.

AVANT-PROJET DE LOI

soumis à l'avis du Conseil d'État

Avant-projet de loi portant sur la mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, faite à New York le 10 décembre 1984

Article premier

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

L'intitulé du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal est remplacé par l'intitulé suivant :

«*CHAPITRE PREMIER – De l'homicide, des lésions corporelles volontaires, de la torture, du traitement inhumain et du traitement dégradant*».

Art. 3

Il est inséré dans le Livre II, Titre VIII, Chapitre Premier, du même Code, une Section V comprenant les articles 417*bis* à 417*quater*, rédigée comme suit :

«*Section V - De la torture, du traitement inhumain et du traitement dégradant*».

Art. 4

Un article 417*bis* est inséré dans la nouvelle section V du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal et est rédigé comme suit :

«*§1 Quiconque soumettra une personne à la torture sera puni de la réclusion de dix à quinze ans.*

§2 L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de la réclusion de quinze à vingt ans lorsqu'elle aura été commise :

1° par un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions ;

2° envers une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale ;

3° envers un mineur qui n'a pas atteint l'âge de seize ans accomplis ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien ; ou

4° lorsque l'acte a causé une maladie paraissant incurable, une incapacité permanente de travail personnel, la perte de l'usage absolu d'un organe ou une mutilation grave.

§ 3. Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van twintig jaar tot dertig jaar als :

1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag heeft over de minderjarige of de onbekwame of hen onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; of

2° de dood heeft veroorzaakt, zonder het oogmerk om te doden.

§ 4. Het bevel van een meerdere of van een gezag kunnen het misdrijf bedoeld in het eerste lid niet verantwoorden».

Art. 5

Een artikel 417ter wordt ingevoegd in Afdeling V van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek, luidende:

« § 1. Hij die een persoon aan een onmenselijke behandeling onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van vijf tot tien jaar.

§ 2. Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar als het is gepleegd:

1° door een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening;

2° op een persoon die ingevolge zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is;

3° op een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien; of

4° wanneer de handeling een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijk werk, hetzij het volledig verlies van een orgaan, hetzij een zware verminking heeft veroorzaakt.

§ 3. Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar als :

1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag heeft over de minderjarige of de onbekwame of hen onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; of

2° de dood heeft veroorzaakt, zonder het oogmerk te doden.

§ 4. Het bevel van een meerdere of van een gezag kunnen het misdrijf bedoeld in het eerste lid niet verantwoorden».

§ 3. L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de vingt à trente ans de réclusion lorsque :

1° elle aura été commise envers un mineur ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien, par ses père, mère ou autres ascendants, toute autre personne ayant autorité sur le mineur ou l'incapable ou en ayant la garde, ou toute personne majeure qui cohabite occasionnellement ou habituellement avec la victime ; ou

2° elle a causé la mort sans intention de la donner.

§ 4. L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité ne peut justifier l'infraction prévue au paragraphe premier ».

Art. 5

Un article 417ter est inséré dans la section V du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal et est rédigé comme suit :

« § 1. Quiconque soumettra une personne à un traitement inhumain sera puni de réclusion de cinq à dix ans.

§ 2. L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de dix à quinze ans de réclusion lorsqu'elle aura été commise :

1° par un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions ;

2° envers une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale ;

3° envers un mineur qui n'a pas atteint l'âge de seize ans accomplis ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien ; ou

4° lorsque l'acte a causé une maladie paraissant incurable, une incapacité permanente de travail personnel, la perte de l'usage absolu d'un organe ou une mutilation grave.

§ 3. L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de quinze à vingt ans de réclusion lorsque :

1° elle aura été commise envers un mineur ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien, par ses père, mère ou autres ascendants, toute autre personne ayant autorité sur le mineur ou l'incapable ou en ayant la garde, ou toute personne majeure qui cohabite occasionnellement ou habituellement avec la victime ; ou

2° elle a causé la mort sans intention de la donner.

§ 4. L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité ne peut justifier l'infraction prévue au paragraphe premier ».

Art. 6

Een artikel 417^{quater} wordt ingevoegd in Afdeling V van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek, luidende :

« *Hij die een persoon aan een ontorende behandeling onderwerpt, wordt gestraft met gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met geldboete van vijftig frank tot driehonderd frank of met een van die straffen alleen* ».

Art. 7

Het laatste lid van artikel 347bis van het Strafwetboek wordt vervangen door de volgende bepaling :

« *Dezelfde straf wordt toegepast indien de gijzelaars zijn onderworpen aan de handelingen bedoeld in artikel 417bis van het Strafwetboek* ».

Art. 8

In artikel 376 van hetzelfde Wetboek, gewijzigd bij de wet van 7 juli 1989, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° In het eerste en in het derde lid wordt het woord « *dwangarbeid* » vervangen door het woord « *opsluiting* ».

2° Het tweede lid wordt vervangen door de volgende bepaling :

« *Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid is voorafgegaan door of gepaard gegaan met het misdrijf bedoeld in artikel 417bis van het Strafwetboek of opsluiting, wordt de schuldige gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar* ».

Art. 6

Un article 417^{quater} est inséré dans la section V du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal et est rédigé comme suit :

« *Quiconque soumettra une personne à un traitement dégradant sera puni d'un emprisonnement de quinze jours à deux ans et d'une amende de cinquante à trois cents francs ou d'une de ces peines seulement* ».

Art. 7

Le dernier alinéa de l'article 347bis du Code pénal est remplacé par la disposition suivante :

« *La même peine sera appliquée si la personne prise comme otage a été soumise aux actes visés à l'article 417bis du Code pénal* ».

Art. 8

A l'article 376 du même Code, remplacé par la loi du 7 juillet 1989, les modifications suivantes sont apportées :

1° Aux alinéas 1 et 3, les mots « *des travaux forcés* » sont remplacés par les mots « *de la réclusion* » ;

2° L'alinéa 2 est remplacé par la disposition suivante :

« *Si le viol ou l'attentat à la pudeur a été précédé ou accompagné de l'infraction visée à l'article 417bis du Code pénal ou de séquestration, le coupable sera puni de la réclusion de quinze à vingt ans* ».

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE
31.342/2

De RAAD VAN STATE, afdeling wetgeving, tweede kamer, op 23 februari 2001 door de Minister van Justitie verzocht hem, binnen een termijn van ten hoogste een maand, van advies te dienen over een voorontwerp van wet «houdende overeenstemming van het Belgische recht met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing, aangenomen te New York op 10 december 1984», heeft op 6 juni 2001 het volgende advies gegeven :

STREKKING VAN HET ONTWERP

Bij de ontworpen wet worden in het Strafwetboek drie soorten strafbare feiten opgenomen : foltering (ontworpen artikel 417*bis*), onmenselijke behandeling (ontworpen artikel 417*ter*) en onterende behandeling ontworpen (artikel 417*quater*) teneinde het Belgisch recht in overeenstemming te brengen met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing, gedaan te New York op 10 december 1984 en goedgekeurd bij de wet van 9 juni 1999.

In artikel 1 van het voornoemde Verdrag wordt «foltering» als volgt gedefinieerd :

«(Voor de toepassing van dit Verdrag) wordt onder «foltering» verstaan iedere handeling waardoor opzettelijk hevige pijn of hevig leed, lichamelijk dan wel geestelijk, wordt toegebracht aan een persoon met zulke oogmerken als om van hem of van een derde inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen, hem te bestraffen voor een handeling die hij of een derde heeft begaan of waarvan hij of een derde wordt verdacht deze te hebben begaan, of hem of een derde te intimideren of ergens toe te dwingen dan wel om enigerlei reden gebaseerd op discriminatie van welke aard ook, wanneer zulke pijn of zulk leed wordt toegebracht door of op aanstichten van dan wel met de instemming of gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt. Foltering omvat niet pijn of leed slechts voortvloeiend uit, inherent aan of samenhangend met wettige straffen.».

In datzelfde artikel wordt evenwel bepaald dat

«... dit artikel ... internationale akten of nationale wetgevingen die bepalingen met een ruimere werkings sfeer omvatten of kunnen omvatten onverlet laat.».

In het licht van die precisering, heeft de steller van het ontwerp de definitie van foltering die vervat is in artikel 1 van het voornoemde Verdrag niet in het Strafwetboek willen opnemen, omdat hij vindt dat die definitie te beperkend is.

In de memorie van toelichting is daaromtrent het volgende te lezen :

«Deze werkwijze, die reeds is aangewend voor andere terzake doende Belgische wetten (bijvoorbeeld artikel 4 § 2 van de wet van 7 februari 1994 om het beleid van ontwikkelingsa-

AVIS DU CONSEIL D'ÉTAT
31.342/2

Le CONSEIL D'ÉTAT, section de législation, deuxième chambre, saisi par le Ministre de la Justice, le 23 février 2001, d'une demande d'avis, dans un délai ne dépassant pas un mois, sur un avant-projet de loi de «mise en conformité du droit belge avec la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, faite à New York le 10 décembre 1984», a donné le 6 juin 2001 l'avis suivant :

PORTEE DU PROJET

La loi en projet insère dans le Code pénal les infractions de torture (article 417*bis* en projet), de traitement inhumain (article 417*ter* en projet) et de traitement dégradant (article 417*quater* en projet), dans le but de se conformer à la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, faite à New York le 10 décembre 1984 et approuvée par la loi du 9 juin 1999.

L'article 1er de ladite Convention donne la définition suivante de la «torture» :

«Le terme «torture» désigne tout acte par lequel une douleur ou des souffrances aiguës, physiques ou mentales sont intentionnellement infligées à une personne aux fins notamment d'obtenir d'elle ou d'une tierce personne des renseignements ou des aveux, de la punir d'un acte qu'elle ou une tierce personne a commis ou est soupçonnée d'avoir commis, de l'intimider ou de faire pression sur elle ou d'intimider ou de faire pression sur une tierce personne, ou pour tout autre motif fondé sur une forme de discrimination quelle qu'elle soit, lorsqu'une telle douleur ou de telles souffrances sont infligées par un agent de la fonction publique ou toute autre personne agissant à titre officiel ou à son instigation ou avec son consentement exprès ou tacite. Ce terme ne s'étend pas à la douleur ou aux souffrances résultant uniquement de sanctions légitimes, inhérentes à ces sanctions ou occasionnées par elles.».

Cette même disposition précise cependant qu'elle est

«... sans préjudice de tout instrument international ou de toute loi nationale qui contient ou peut contenir des dispositions de portée plus large.».

Eu égard à cette précision, l'auteur du projet n'a pas souhaité intégrer dans le Code pénal la définition de la torture consacrée à l'article 1er de la Convention précitée, considérant que celle-ci avait un caractère trop minimaliste.

Il ressort de l'exposé des motifs que :

«Cette démarche, déjà adoptée dans d'autres lois belges en la matière (par exemple, l'article 4, § 2, de la loi du 7 février 1994 relative à l'évaluation de la politique de coopération au dévelop-

menwerking te toetsen aan de eerbied voor de rechten van de mens), biedt de mogelijkheid een beroep te doen op een evolutieve interpretatie in de rechtspraak van het begrip foltering en een al te strikt vooraf omschreven kader te vermijden. Ter zake kunnen twee opmerkingen worden gemaakt : de definitie van het begrip foltering zoals het krachtens artikel 417bis strafbaar is gesteld houdt geen rekening met sommige beperkingen van het Verdrag, maar wel met de definitie van foltering die blijkt uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens».

ALGEMENE OPMERKINGEN

1. Een van de grondbeginselen van het strafrecht is dat van de wettelijkheid van de strafbaarstellingen en de straffen, welk beginsel betekent dat alleen de wet in strafbaarstellingen kan voorzien, dat wil zeggen feiten strafbaar kan stellen en straffen kan instellen ⁽¹⁾.

In het advies dat de afdeling wetgeving van de Raad van State op 28 oktober 1996 heeft gegeven over een ontwerp van wet «tot strafbaarstelling van de deelneming aan een criminele organisatie», heeft zij het volgende gesteld :

«De artikelen 12, tweede lid, en 14, van de Grondwet, volgens welke «niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt» en «geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan krachtens de wet», maken van het zogeheten «wettigheidsbeginsel» de basis van het Belgisch strafrecht.

Dat beginsel is neergeschreven voor zowel de macht die de wet maakt als voor de macht die de wet toepast, aangezien het hun respectieve werkterrein op strafrechtelijk gebied vastlegt. De wetgevende macht heeft tot taak regels te maken die de rechterlijke macht moet toepassen met naleving van de bewoordingen ervan. De enige manier om deze strikte verdeling van de bevoegdheden te garanderen - en bijgevolg elk risico van willekeur vanwege de rechters af te wenden - bestaat erin de strafwetten zo precies mogelijk te stellen. De wetgevende macht zou het grondwettelijk wettigheidsbeginsel uithollen, mocht zij zich ertoe bepalen strafrechtelijke regels vast te stellen waarin aan de rechters alleen vage richtlijnen worden gegeven, aangezien zij de rechters zodoende zou nopen de toepasselijke regels aan te vullen om ze daadwerkelijk toepasbaar te maken. Een straf waartoe een rechter in die omstandigheden zou besluiten, zou niet meer worden opgelegd krachtens de wet, maar krachtens de wet én een andere regel die de rechter aan de wet heeft moeten toevoegen om deze te kunnen toepassen.

Het wettigheidsbeginsel brengt met zich dat het voor de wetgevende macht in strafzaken een grondwettelijke verplichting en niet een loutere algemene verplichting van zorgvuldig beleid is met precieze regels te werken. Bij gebrek aan zulke regels zou heel het voorgenomen beleid inzake misdadbestrijding op de helling kunnen komen, aangezien de rechter de verdachte in geval van twijfel het voordeel van de twijfel moet gunnen.

⁽¹⁾ Zie in dit verband F. Tulkens en M. Van de Kerchove, «Introduction au droit pénal», Story-Scientia, 4e uitgave, 1998, blz. 184 e.v.

pement en fonction du respect des droits de l'homme), permet de laisser la place à une interprétation jurisprudentielle évolutive de la notion de torture, empêchant d'enfermer celle-ci dans un cadre trop strictement prédéfini. A ce sujet, les deux observations suivantes peuvent être émises : en premier lieu, l'interprétation de la notion de torture telle qu'incriminée dans l'article 417bis ne doit pas tenir compte de certaines restrictions prévues par la Convention; ensuite, elle doit refléter la définition de la torture dégagée par la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme.».

OBSERVATIONS GENERALES

1. L'un des principes fondateurs du droit pénal est celui de la légalité des infractions et des peines, lequel signifie que :

«... seule la loi peut incriminer, c'est-à-dire ériger des faits en infractions et établir des peines.» ⁽¹⁾.

Dans son avis donné le 28 octobre 1996 sur un projet de loi «incriminant la participation à une organisation criminelle», la section de législation du Conseil d'État s'est exprimée en ces termes :

«Les articles 12, alinéa 2, et 14, de la Constitution selon lesquels, d'une part, «nul ne peut être poursuivi que dans les cas prévus par la loi» et, d'autre part, «nulle peine ne peut être établie ni appliquée qu'en vertu de la loi», donnent pour base au droit pénal belge le principe dit de «la légalité».

Ce principe est écrit pour le pouvoir qui fait la loi autant que pour celui qui l'applique car il trace les domaines respectifs d'action de l'un et de l'autre en matière pénale. Le pouvoir législatif est tenu de faire les règles que le pouvoir judiciaire doit, pour sa part, appliquer en respectant les termes. Le seul moyen de garantir cette rigoureuse répartition des pouvoirs - et, par suite, de conjurer tout risque d'arbitraire de la part des juges -, est de rédiger les lois pénales de la façon la plus précise. Le pouvoir législatif viderait de sa substance le principe constitutionnel de légalité s'il se bornait à poser des règles pénales ne donnant aux juges que de vagues directives, car il les obligerait ainsi du même coup à compléter les règles applicables pour les rendre susceptibles d'être effectivement appliquées. Une peine décidée par un juge dans ces conditions ne serait plus infligée en vertu de la loi, mais en vertu de la loi et d'une autre règle que le juge a dû y ajouter pour arriver à l'appliquer.

Le principe de légalité emporte qu'en matière pénale, c'est, pour le pouvoir législatif, une obligation constitutionnelle, et non une simple obligation générale de prudence, de disposer par des règles précises. A défaut de pareilles règles, toute la politique criminelle projetée pourrait être mise en péril puisque le juge, dans le doute, devra nécessairement en faire bénéficier l'inculpé.

⁽¹⁾ F. Tulkens et M. van de Kerchove, «Introduction au droit pénal», éd. Story-Scientia, 4e éd., 1998, pp. 184 et suiv.

Het Europees Hof voor de rechten van de mens heeft zijnerzijds geoordeeld dat artikel 7 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden stilzeggend een identiek beginsel als dat van de Belgische Grondwet stelt en heeft daaraan dezelfde gevolgtrekking verbonden in verband met de noodzakelijke nauwkeurigheid van de wettelijke bepalingen in strafzaken. Het Hof heeft in zijn arrest Kokkinakis tegen Griekenland⁽²⁾ van 25 mei 1993 geoordeeld dat dat artikel 7 ook meer in het algemeen het beginsel huldigt dat strafbare feiten en straffen bij de wet omschreven moeten zijn, alsook het beginsel dat de strafwet niet op uitbreidende wijze ten nadele van de beklaagde, inzonderheid bij analogie, mag worden toegepast. Steeds volgens dat arrest moet een strafbaar feit duidelijk in de wet worden bepaald.».

Daaruit volgt dat de wetgever de gedragingen die hij strafbaar wil stellen nauwkeurig moet omschrijven. Als het de bedoeling van de steller van het ontwerp is zich niet te houden aan de definitie van foltering die in het voormelde Verdrag voorkomt, omdat hij die definitie te beperkend vindt, dient hij de kenmerken van zulk een gedrag te definiëren.

2. Bij ontstentenis van zulk een definitie zal het vaak erg moeilijk zijn om een strafrechtelijke kwalificatie te geven aan feiten die tegelijk beschouwd kunnen worden als feiten die reeds strafbaar gesteld zijn in het Strafwetboek maar tegelijk ook als foltering of onmenselijke behandeling kunnen worden gekwalificeerd.

In dit verband behoort te worden verwezen naar de artikelen 398 en volgende van het Strafwetboek, waarbij het opzettelijk toebrengen van slagen of verwondingen aan derden strafbaar wordt gesteld, naar de artikelen 402 tot 404 van het Strafwetboek, die betrekking hebben op het toedienen van stoffen die de dood kunnen teweegbrengen of de gezondheid zwaar kunnen schaden, naar artikel 409 van het Strafwetboek, waarbij het verminken van de genitaliën van een persoon van het vrouwelijk geslacht strafbaar wordt gesteld, naar de artikelen 423 en 424 van het Strafwetboek, die betrekking hebben op het verlaten of in behoeftige toestand achterlaten van kinderen of onbekwamen, en naar de artikelen 425 en 426 van datzelfde Wetboek, die verband houden met het onthouden van voedsel of verzorging aan minderjarigen en aan onbekwamen.

Deze opmerking geldt eveneens voor het begrip «onterende behandeling» dat bij artikel 6 van het ontwerp in het Strafwetboek wordt ingevoegd. Sommige gedragingen waarop reeds een strafrechtelijke straf staat, zouden immers ook als een «onterende behandeling» kunnen worden gekwalificeerd. Dat is inzonderheid het geval met de belaging, waarvan sprake is in artikel 442*bis* van het Strafwetboek, de aanranding van de eer of de goede naam van personen, bedoeld in de artikelen 443 en volgende van het Strafwetboek of discriminerende maatregelen gegrond op het ras, de huidskleur, de nationale of de etnische afstamming, die strafbaar zijn gesteld bij de wet van 30 juli 1981 tot bestrafing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden.

⁽²⁾ Verzameling van arresten van het Europees Hof van de Rechten van de mens, serie A, nr. 260-A.

La Cour européenne des droits de l'homme a, pour sa part, jugé que la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales établit implicitement, par son article 7, un principe identique à celui de la Constitution belge, et lui a attribué la même conséquence quant à la nécessaire précision de l'énoncé légal en matière pénale. Elle a, en effet considéré dans son arrêt Kokkinakis c. Grèce⁽²⁾, du 25 mai 1993 que cet article 7 «consacre aussi, de manière plus générale, le principe de la légalité des délits et des peines et celui qui commande de ne pas appliquer la loi pénale de manière extensive au détriment de l'accusé, notamment par analogie; il en résulte, ajoute le même arrêt, qu'une infraction doit être clairement définie par la loi».

Il en résulte que le législateur a l'obligation de circonscrire avec précision les comportements qu'il entend incriminer. Si la volonté de l'auteur du projet est de ne pas s'en tenir à la définition de la torture donnée par la Convention précitée, au motif qu'elle est trop restrictive, il lui incombe de définir les caractéristiques d'un tel comportement.

2. A défaut d'une telle définition, il sera parfois très difficile de qualifier pénalement certains faits qui pourront à la fois faire l'objet d'incriminations déjà contenues dans le Code pénal et être qualifiés d'actes de torture ou de traitement inhumain.

Il pourrait en être ainsi des articles 398 et suivants du Code pénal qui incriminent les coups et blessures portés volontairement à autrui, des articles 402 à 404 du Code pénal qui ont trait à l'administration de substances qui peuvent donner la mort ou altérer gravement la santé ou de l'article 409 du Code pénal qui incrimine les mutilations des organes génitaux d'une personne de sexe féminin, ou encore des articles 423 et 424 du Code pénal qui concernent le délaissement et l'abandon d'enfants ou d'incapables dans le besoin ainsi que les articles 425 et 426 qui ont trait à la privation d'aliments ou de soins d'un enfant ou d'une personne incapable.

La même observation vaut pour la notion de «traitement dégradant» que l'article 6 du projet tend à insérer dans le Code pénal. En effet, certains comportements déjà punissables pénalement peuvent aussi être qualifiés de «traitement dégradant». Ainsi, en va-t-il notamment du harcèlement visé à l'article 422*bis* du Code pénal, des atteintes à l'honneur ou à la considération de personnes prévues aux articles 443 et suivants du Code pénal ou de mesures discriminatoires fondées sur la race, la couleur, l'origine nationale ou ethnique et punies sur la base de la loi du 30 juillet 1981 tendant à réprimer certains actes inspirés par le racisme ou la xénophobie.

⁽²⁾ Recueil des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme, série A, n° 260-A.

Bij ontstentenis van een definitie van foltering en onmenselijke of onterende behandeling zullen de onderscheiden rechtscolleges wellicht anders te werk gaan bij de strafrechtelijke kwalificatie van die onderscheiden feiten.

3. Blijkbaar is het de bedoeling die onderscheiden begrippen te interpreteren in het licht van de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens betreffende artikel 3 van het Verdrag. Niets belet echter de wetgever die interpretatie in de rechtsordering op te nemen.

De classificatie die door de rechtspraak van het Europees Hof is ingevoerd, houdt rekening met de intensiteit van het leed dat aan het slachtoffer is berokkend.

Bepaalde rechtsauteurs hebben in dit verband het volgende gesteld ⁽³⁾ :

«... les juges de Strasbourg ont institué un seuil de déclenchement lié à la souffrance infligée en deçà duquel la violation de l'article 3 (de la Convention européenne des droits de l'homme) n'est pas retenue. Ce seuil minimum de violation correspond à la notion de peine ou traitement dégradant, considérée par les juridictions européennes comme le traitement le moins grave... La Cour européenne définit la peine ou le traitement dégradant comme étant celui qui «humilie l'individu grossièrement devant autrui ou le pousse à agir contre sa volonté ou sa conscience ⁽⁴⁾», ou qui «abaisse celui qui en est l'objet aux yeux d'autrui ou à ses propres yeux ⁽⁵⁾». A l'heure actuelle, seuls les châtimens corporels ont été qualifiés par la Cour de Strasbourg de peines ou de traitements dégradants. Mais la Commission a appliqué cette notion à d'autres pratiques, telles que les mesures discriminatoires fondées sur la race ou le sexe, les mauvaises conditions matérielles de détention, l'insuffisance des soins des détenus en milieu pénitentiaire ou psychiatrique ainsi que les brimades infligées aux détenus par le personnel pénitentiaire.

Les peines ou traitements inhumains constituent le seuil d'intensité supérieur, provoquant «de graves souffrances mentales ou physiques»

Enfin, la notion de torture est réservée aux exactions provoquant des douleurs d'une intensité extrême ... La Cour qualifie la torture de «traitements inhumains délibérés provoquant de fort graves et cruelles souffrances» ...».

4. De wetgever dient na te gaan of het niet beter is voor een andere techniek van wetgeving te opteren : die waarbij, enerzijds, van foltering en onmenselijke of onterende behandelingen verzwarende omstandigheden worden gemaakt die in

Sans une définition de la torture et des traitements inhumains ou dégradants, l'on assistera à des approches différenciées de la jurisprudence quant à la qualification pénale de ces différents faits.

3. Si la volonté est d'interpréter ces différents concepts à la lumière de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 3 de la Convention, rien ne s'oppose à ce que le législateur intègre cette interprétation dans l'ordonnement juridique.

La classification opérée par la jurisprudence de la Cour européenne prend en compte le degré d'intensité des souffrances infligées à la victime.

Comme le notent certains auteurs ⁽³⁾,

«... les juges de Strasbourg ont institué un seuil de déclenchement lié à la souffrance infligée en deçà duquel la violation de l'article 3 (de la Convention européenne des droits de l'homme) n'est pas retenue. Ce seuil minimum de violation correspond à la notion de peine ou traitement dégradant, considérée par les juridictions européennes comme le traitement le moins grave... La Cour européenne définit la peine ou le traitement dégradant comme étant celui qui «humilie l'individu grossièrement devant autrui ou le pousse à agir contre sa volonté ou sa conscience ⁽⁴⁾», ou qui «abaisse celui qui en est l'objet aux yeux d'autrui ou à ses propres yeux ⁽⁵⁾». A l'heure actuelle, seuls les châtimens corporels ont été qualifiés par la Cour de Strasbourg de peines ou de traitements dégradants. Mais la Commission a appliqué cette notion à d'autres pratiques, telles que les mesures discriminatoires fondées sur la race ou le sexe, les mauvaises conditions matérielles de détention, l'insuffisance des soins des détenus en milieu pénitentiaire ou psychiatrique ainsi que les brimades infligées aux détenus par le personnel pénitentiaire.

Les peines ou traitements inhumains constituent le seuil d'intensité supérieur, provoquant «de graves souffrances mentales ou physiques»

Enfin, la notion de torture est réservée aux exactions provoquant des douleurs d'une intensité extrême ... La Cour qualifie la torture de «traitements inhumains délibérés provoquant de fort graves et cruelles souffrances» ...».

4. Il appartient au législateur d'apprécier s'il ne convient pas d'opter pour une autre technique législative : celle de faire, d'une part, de la torture et des traitements inhumains et dégradants des circonstances aggravantes qui pourraient trouver leur place

⁽³⁾ H. Fourteau, «L'application de l'article 3 de la Convention européenne des droits de l'homme dans le droit interne des Etats membres», L.G.D.J., Parijs, 1996, blz. 64-66.

⁽⁴⁾ Het arrest Tyrer van 25 april 1978, dat wordt geciteerd door H. Fourteau, blz. 65.

⁽⁵⁾ Beroep nr. 4403/70, beslissing, 10-10-70, zaak Patel e.a., Jaarboek EHRM, boekdeel 13, 1970, blz. 929.

⁽³⁾ H. Fourteau, «L'application de l'article 3 de la Convention européenne des droits de l'homme dans le droit interne des États membres», éd. L.G.D.J., Paris, 1996, pp. 64-66.

⁽⁴⁾ Arrêt Tyrer du 25 avril 1978, cité par H. Fourteau, p. 65.

⁽⁵⁾ Req. N° 4403/70, décision, 10.10.70, affaire Patel et autres, Annuaire CEDH, vol. 13, 1970, p. 929.

Boek I van het Strafwetboek zouden kunnen worden opgenomen en waarbij, anderzijds, naar de bepaling die deze verzwarende omstandigheden definieert wordt verwezen in de bepalingen van Boek II van het Strafwetboek waarvoor de wetgever zulks noodzakelijk acht.

BIJZONDERE OPMERKINGEN

Onderzoek van het ontwerp

Dispositief

Artikel 4

1. In de ontworpen paragraaf 2, onderdeel 2°, is sprake van «een persoon die ingevolge ... een lichamelijk(e) of geestelijk(e) onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is», terwijl onderdeel 3° handelt over «een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien».

Op de vraag welk onderscheid tussen die personen moet worden gemaakt, hebben de gemachtigden van de minister op grond van het volgende motief gesteld dat er geen grond is om dit onderscheid te behouden :

«... une personne qui n'est pas à même de pourvoir à son entretien en raison de son état physique ou mental sera considérée comme une personne particulièrement vulnérable en raison de son état physique ou mental.».

De bepaling behoort dienovereenkomstig te worden herzien.

2. In de ontworpen paragraaf 2, onderdeel 4°, is sprake van de gevolgen van de foltering voor de gezondheid van het slachtoffer en inzonderheid van «een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijk werk». Een soortgelijke uitdrukking is vervat in artikel 438 van het Strafwetboek (blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid), maar in andere bepalingen van dat Wetboek, zoals in artikel 347bis, § 4, 1°, is sprake van «(een) blijvende fysieke of psychische ongeschiktheid», die niet rechtstreeks met de beroepsactiviteit in verband wordt gebracht.

De steller van het ontwerp behoort de ontworpen bepaling op dit punt te verduidelijken.

Artikel 5

Doordat in het ontworpen artikel 417ter van het Strafwetboek dezelfde verzwarende omstandigheden zijn opgenomen als die welke vervat zijn in het ontworpen artikel 417bis van hetzelfde Wetboek, wordt verwezen naar de opmerkingen die bij artikel 4 van het ontwerp zijn gemaakt.

dans le Livre I du Code pénal et de faire, d'autre part, référence à la disposition définissant ces circonstances aggravantes dans les dispositions du Livre II du Code pénal, là où le législateur l'estime nécessaire.

OBSERVATIONS PARTICULIERES

Examen du projet

Dispositif

Article 4

1. Au paragraphe 2, 2°, en projet, il est question d'«une personne particulièrement vulnérable en raison d'une déficience physique ou mentale» alors qu'au 3°, il est question d'«une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien».

Interrogés sur la distinction qu'il convient de faire entre ces personnes, les représentants du ministre ont expliqué qu'il n'y avait pas lieu de la maintenir car

«... une personne qui n'est pas à même de pourvoir à son entretien en raison de son état physique ou mental sera considérée comme une personne particulièrement vulnérable en raison de son état physique ou mental.».

La disposition doit être revue en conséquence.

2. Au paragraphe 2, 4°, en projet, il est question des conséquences de l'acte de torture sur la santé de la victime et notamment d'«une incapacité permanente de travail personnel». Cette expression est également consacrée à l'article 438 du Code pénal mais d'autres dispositions de ce Code comme l'article 347bis, § 4, 1°, font également référence à «une incapacité permanente physique ou psychique» qui n'est plus directement liée à l'activité professionnelle.

Il appartient à l'auteur du projet de clarifier sur ce point la disposition en projet.

Article 5

Dans la mesure où l'article 417ter en projet du Code pénal reproduit les mêmes circonstances aggravantes que celles consacrées à l'article 417bis en projet du même Code, il est fait référence aux observations formulées sous l'article 4 du projet.

Artikel 6

1. Er wordt verwezen naar de algemene opmerkingen.

2. Volgens artikel 4, lid 1, van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing moeten de Staten er zorg voor dragen dat niet alleen alle vormen van foltering strafbare feiten vormen maar ook de pogingen tot foltering en de handelingen van personen die medeplichtigheid of deelneming aan foltering opleveren.

Voor pogingen tot foltering of tot het begaan van vormen van onmenselijke behandeling die misdaden zijn, gelden de artikelen 51 en 52 van het Strafwetboek.

In het licht van het ontworpen artikel 417 *quater* van het Strafwetboek is de ontorende behandeling die men een ander doet ondergaan evenwel een wanbedrijf. Krachtens artikel 53 van het Strafwetboek moet de wet evenwel bepalen in welke gevallen en met welke straffen pogingen tot het plegen van een wanbedrijf worden gestraft.

Het ontwerp bevat geen bepaling in dit verband.

Uit de uitleg van de gemachtigden van de minister blijkt dat het, gelet op de straf waarin wordt voorzien, de bedoeling is de poging tot het plegen van zulk een wanbedrijf niet te straffen.

De memorie van toelichting zou duidelijker moeten zijn wat dit punt betreft.

3. Deze bepaling voorziet in geen enkele verzwarende omstandigheid. Aangezien het onderzochte ontwerp er voornamelijk toe strekt de principes vervat in het voornoemde Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing in de interne rechtsordering om te zetten, dienen de stellers van het ontwerp te beoordelen of, naar het voorbeeld van de andere artikelen van het ontwerp, niet moet worden voorzien in een zwaardere straf wanneer degene die iemand anders een ontorende behandeling doet ondergaan een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht is die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn ambt.

Artikel 7

Bij deze bepaling wordt artikel 347 *bis* van het Strafwetboek gewijzigd zonder rekening te houden met het feit dat dit artikel gewijzigd is bij de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen.

Bijgevolg dient niet het laatste lid van dit artikel te worden vervangen, maar moet paragraaf 4, 2°, ervan worden gewijzigd.

Overigens ziet de Raad van State niet in waarom in deze ontworpen bepaling geen sprake is van de onmenselijke behandeling vermeld in het ontworpen artikel 417 *ter* van het Strafwetboek.

Article 6

1. Il est renvoyé aux observations générales.

2. Selon l'article 4, § 1er, de la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels inhumains, ou dégradants, les États doivent veiller à ce que constituent des infractions non seulement les actes de torture mais également les tentatives de pratiquer de tels actes ainsi que les actes commis par n'importe quelle personne qui constituent une complicité ou une participation à l'acte de torture.

Pour les actes de torture et les traitements inhumains qui constituent des crimes, la tentative est régie par les articles 51 et 52 du Code pénal.

Par contre, au regard de l'article 417 *quater* en projet du Code pénal, le traitement dégradant infligé à autrui constitue un délit. Or, en vertu de l'article 53 du Code pénal, la loi doit déterminer dans quels cas et de quelles peines sont punies les tentatives de délits.

Le projet est silencieux sur ce point.

Il ressort des explications des représentants du ministre que la volonté est de ne pas sanctionner la tentative de commettre ce type d'infraction compte tenu de la peine retenue.

L'exposé des motifs gagnerait à être plus précis sur ce point.

3. Cette disposition ne prévoit aucune circonstance aggravante. Compte tenu du fait que le projet à l'examen a pour principal objectif de transposer dans l'ordre juridique interne les principes énoncés dans la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, précitée, il appartient aux auteurs du projet d'apprécier s'il ne convient pas de punir, comme le prévoient les autres articles du projet, d'une peine supérieure celui qui inflige un traitement dégradant parce qu'il est un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions.

Article 7

Cette disposition modifie l'article 347 *bis* du Code pénal sans tenir compte de son remplacement par la loi du 28 novembre 2000 relative à la protection pénale des mineurs.

Il convient, dès lors, non pas de remplacer le dernier alinéa de cet article mais bien de modifier le paragraphe 4, 2°.

Par ailleurs, le Conseil d'État n'aperçoit pas pour quelle raison la disposition en projet ne prend pas en considération les traitements inhumains visés à l'article 417 *ter* en projet du Code pénal.

Artikel 8

Bij deze bepaling wordt artikel 376 van het Strafwetboek gewijzigd zonder rekening te houden met de wijzigingen die daarin zijn aangebracht bij de voormelde wet van 28 november 2000.

Zo zijn de wijzigingen die voor het eerste en het derde lid worden voorgesteld niet meer nodig.

Overigens ziet de Raad van State niet in waarom in het ontworpen tweede lid geen sprake is van de onmenselijke behandeling vermeld in het ontworpen artikel 417ter van het Strafwetboek.

SLOTOPMERKINGEN

1. Op bladzijde 13 van de memorie van toelichting staat dat artikel 438 van het Strafwetboek, volgens welk artikel foltering een verzwarende omstandigheid is bij gijzeling, «krachtens dit voorontwerp (wordt) opgeheven».

Die opheffing komt evenwel niet uitdrukkelijk tot uiting in het dispositief.

De gemachtigden van de minister hebben daarover de volgende uitleg gegeven :

«... l'article 438 du Code pénal punit la détention arbitraire ou illicite aggravée par des actes de torture de peines de travaux forcés de 10 à 15 ans. L'article 417bis punissant la torture en tant que telle de peines de 10 à 15 ans de réclusion, il englobe les situations et les peines envisagées à l'article 438 du Code pénal. L'article 438 du Code pénal n'a donc plus lieu d'être : en cas de détention arbitraire ou illicite aggravée par des actes de torture, les peines seront identiques à celles prévues par l'article 417bis pour les actes de torture.».

De gemachtigden van de minister zijn het ermee eens dat in de ontworpen tekst een aanvullend artikel moet worden ingevoegd om artikel 438 van het Strafwetboek uitdrukkelijk op te heffen.

2. Er is geen grond om de ontworpen artikelen 417bis en 417ter in paragrafen in te delen, aangezien elke paragraaf uit slechts één lid bestaat. Die indeling moet worden vervangen door een indeling in leden.

De kamer was samengesteld uit

de Heren

Y. KREINS, staatsraad, voorzitter,

P. LIENARDY,
P. QUERTAINMONT, staatsraden,

B. GLANSDORFF, assessor van de afdeling wetgeving,

Article 8

Cette disposition modifie l'article 376 du Code pénal sans tenir compte de modifications qui ont été apportées à cette disposition par la loi du 28 novembre 2000, précitée.

Ainsi, les modifications proposées pour les alinéas 1er et 3 de cette disposition, ne sont plus nécessaires.

Par ailleurs, le Conseil d'État n'aperçoit pas pour quelle raison ne sont pas pris en considération dans l'alinéa 2 en projet, les traitements inhumains visés à l'article 417ter en projet du Code pénal.

OBSERVATIONS FINALES

1. La page 13 de l'exposé des motifs indique que l'article 438 du Code pénal «sera abrogé par le présent avant-projet de loi» en tant qu'il faisait de la torture une circonstance aggravante de l'enlèvement.

Or, cette abrogation ne ressort pas expressément du dispositif.

Il ressort des explications des représentants du ministre que :

«... l'article 438 du Code pénal punit la détention arbitraire ou illicite aggravée par des actes de torture de peines de travaux forcés de 10 à 15 ans. L'article 417bis punissant la torture en tant que telle de peines de 10 à 15 ans de réclusion, il englobe les situations et les peines envisagées à l'article 438 du Code pénal. L'article 438 du Code pénal n'a donc plus lieu d'être : en cas de détention arbitraire ou illicite aggravée par des actes de torture, les peines seront identiques à celles prévues par l'article 417bis pour les actes de torture.».

Comme en ont convenu les représentants du ministre, un article supplémentaire doit être inséré dans le texte en projet afin d'abroger explicitement l'article 438 du Code pénal.

2. Dans les articles 417bis et 417ter en projet, la division en paragraphes ne se justifie pas parce que ceux-ci ne comportent qu'un seul alinéa. Cette division doit être remplacée par une division en alinéas.

La chambre était composée de

Messieurs

Y. KREINS, conseiller d'État, président,

P. LIENARDY,
P. QUERTAINMONT, conseillers d'État,

B. GLANSDORFF, assesseur de la section de législation,

Mevrouw

B. VIGNERON, griffier.

Het verslag werd uitgebracht door Mevr. P. VANDERNACHT, auditeur. De nota van het Coördinatiebureau werd opgesteld en toegelicht door de H. P. BROUWERS, referendaris.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst werd nagezien onder toezicht van de H. P. LIENARDY.

DE GRIFFIER, DE VOORZITTER,

B. VIGNERON Y. KREINS

Madame

B. VIGNERON, greffier.

Le rapport a été présenté par Mme P. VANDERNACHT, auditeur. La note du Bureau de coordination a été rédigée et exposée par M. P. BROUWERS, référendaire.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise a été vérifiée sous le contrôle de M. P. LIENARDY.

LE GREFFIER, LE PRESIDENT,

B. VIGNERON Y. KREINS

WETSONTWERP

ALBERT II, KONING DER BELGEN,

Aan allen die nu zijn en hierna wezen zullen,

ONZE GROET.

Op de voordracht van Onze minister van Justitie,

HEBBEN WIJ BESLOTEN EN BESLUITEN WIJ :

Onze minister van Justitie is ermee belast het ontwerp van wet, waarvan de tekst hierna volgt, in Onze naam aan de Wetgevende Kamers voor te leggen en bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers in te dienen :

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

Het opschrift van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek wordt vervangen door het volgende opschrift :

«*HOOFDSTUK I – Doodslag, opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel, foltering, onmenselijke behandeling en ontorende behandeling*».

Art. 3

In Boek II, Titel VIII, Hoofdstuk I, van hetzelfde Wetboek wordt een Afdeling V ingevoegd die bestaat uit de artikelen 417*bis* tot 417*quater*, luidende :

«*Afdeling V – Foltering, onmenselijke behandeling en ontorende behandeling*».

Art. 4

Een artikel 417*bis* wordt ingevoegd in de nieuwe Afdeling V van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek, luidende :

«*Hij die een persoon aan foltering onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar.*

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar als het is gepleegd:

PROJET DE LOI

ALBERT II, ROI DES BELGES,

A tous, présents et à venir,

SALUT.

Sur la proposition de notre ministre de la Justice,

NOUS AVONS ARRÊTÉ ET ARRÊTONS :

Notre ministre de la Justice est chargé de présenter en Notre nom aux chambres législatives et de déposer à la Chambre des représentants le projet de loi dont la teneur suit :

Article premier

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

L'intitulé du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal est remplacé par l'intitulé suivant :

«*CHAPITRE PREMIER – De l'homicide, des lésions corporelles volontaires, de la torture, du traitement inhumain et du traitement dégradant*».

Art. 3

Il est inséré dans le Livre II, Titre VIII, Chapitre Premier, du même Code, une Section V comprenant les articles 417*bis* à 417*quater*, rédigée comme suit :

«*Section V- De la torture, du traitement inhumain et du traitement dégradant*».

Art. 4

Un article 417*bis* est inséré dans la nouvelle section V du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal et est rédigé comme suit :

«*Quiconque soumettra une personne à la torture sera puni de la réclusion de dix à quinze ans.*

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de la réclusion de quinze à vingt ans lorsqu'elle aura été commise :

1° door een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening;

2° op een persoon die ingevolge zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is;

3° op een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar; of

4° wanneer de handeling een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende fysieke of psychische ongeschiktheid, hetzij het volledig verlies van een orgaan, hetzij een zware verminking ten gevolge heeft.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van twintig jaar tot dertig jaar als :

1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag heeft over de minderjarige of de onbekwame of hen onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; of

2° de dood heeft veroorzaakt, zonder het oogmerk om te doden.

Het bevel van een meerdere of van een gezag kan het misdrijf bedoeld in het eerste lid niet verantwoorden».

Art. 5

Een artikel 417ter wordt ingevoegd in Afdeling V van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek, luidende:

«Hij die een persoon aan een onmenselijke behandeling onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van vijf tot tien jaar.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar als het is gepleegd:

1° door een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening;

2° op een persoon die ingevolge zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is;

1° par un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions ;

2° envers une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale ;

3° envers un mineur qui n'a pas atteint l'âge de seize ans accomplis ; ou

4° lorsque l'acte a causé une maladie paraissant incurable, une incapacité permanente physique ou psychique, la perte de l'usage absolu d'un organe ou une mutilation grave.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de vingt à trente ans de réclusion lorsque :

1° elle aura été commise envers un mineur ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien, par ses père, mère ou autres ascendants, toute autre personne ayant autorité sur le mineur ou l'incapable ou en ayant la garde, ou toute personne majeure qui cohabite occasionnellement ou habituellement avec la victime ; ou

2° elle a causé la mort sans intention de la donner.

L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité ne peut justifier l'infraction prévue au paragraphe premier ».

Art. 5

Un article 417ter est inséré dans la section V du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal et est rédigé comme suit :

« Quiconque soumettra une personne à un traitement inhumain sera puni de réclusion de cinq à dix ans.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de dix à quinze ans de réclusion lorsqu'elle aura été commise :

1° par un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions ;

2° envers une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale ;

3° op een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar; of

4° wanneer de handeling een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende fysieke of psychische ongeschiktheid, hetzij het volledig verlies van een orgaan, hetzij een zware verminking heeft veroorzaakt.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar als :

1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag heeft over de minderjarige of de onbekwame of hen onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; of

2° de dood heeft veroorzaakt, zonder het oogmerk te doden.

Het bevel van een meerdere of van een gezag kunnen het misdrijf bedoeld in het eerste lid niet verantwoord worden».

Art. 6

Een artikel 417^{quater} wordt ingevoegd in Afdeling V van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek II van het Strafwetboek, luidende

«Hij die een persoon aan een ontorende behandeling onderwerpt, wordt gestraft met gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met geldboete van vijftig frank tot driehonderd frank of met een van die straffen alleen».

Art. 7

Artikel 347bis, paragraaf 4, 2°, van het Strafwetboek wordt vervangen door de volgende bepaling :

« Dezelfde straf wordt toegepast indien de gijzelaars zijn onderworpen aan de handelingen bedoeld in artikel 417bis van het Strafwetboek».

Art. 8

Artikel 376, tweede lid, van hetzelfde Wetboek wordt vervangen door de volgende bepaling :

« Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid is voorafgegaan door of gepaard gaande

3° envers un mineur qui n'a pas atteint l'âge de seize ans accomplis ; ou

4° lorsque l'acte a causé une maladie paraissant incurable, une incapacité permanente physique ou psychique, la perte de l'usage absolu d'un organe ou une mutilation grave.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de quinze à vingt ans de réclusion lorsque :

1° elle aura été commise envers un mineur ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien, par ses père, mère ou autres ascendants, toute autre personne ayant autorité sur le mineur ou l'incapable ou en ayant la garde, ou toute personne majeure qui cohabite occasionnellement ou habituellement avec la victime ; ou

2° elle a causé la mort sans intention de la donner.

L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité ne peut justifier l'infraction prévue au paragraphe premier ».

Art. 6

Un article 417^{quater} est inséré dans la section V du Chapitre premier du Titre VIII du Livre II du Code pénal et est rédigé comme suit :

« Quiconque soumettra une personne à un traitement dégradant sera puni d'un emprisonnement de quinze jours à deux ans et d'une amende de cinquante à trois cents francs ou d'une de ces peines seulement ».

Art. 7

Le paragraphe 4, 2° de l'article 347bis du Code pénal est remplacé par la disposition suivante :

« La même peine sera appliquée si la personne prise comme otage a été soumise aux actes visés à l'article 417bis du Code pénal ».

Art. 8

L'alinéa 2 de l'article 376 du même Code est remplacé par la disposition suivante :

« Si le viol ou l'attentat à la pudeur a été précédé ou accompagné de l'infraction visée à l'article 417bis du

met het misdrijf bedoeld in artikel 417bis van het Strafwetboek of opsluiting, wordt de schuldige gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar».

Art. 9

Artikel 438 van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

Gegeven te Brussel, 13 juli 2001

ALBERT II

VAN KONINGSWEGE :

De minister van Justitie,

Marc VERWILGHEN

Code pénal ou de séquestration, le coupable sera puni de la réclusion de quinze à vingt ans».

Art. 9

L'article 438 du même Code est abrogé.

Donné à Bruxelles, le 13 juillet 2001

ALBERT II

PAR LE ROI :

Le ministre de la Justice,

Marc VERWILGHEN

BIJLAGE**1. Huidige bepalingen van het Strafwetboek**

Het Strafwetboek bevat momenteel geen strafbaarstelling van foltering, onmenselijke behandeling of ontorende behandeling. Deze handelingen worden strafbaar gesteld door de nieuwe artikelen 417*bis*, 417*ter* en 417*quater*.

Artikel 347*bis* § 4

De straf is levenslange opsluiting in de volgende gevallen :

1° indien de aanhouding, de gevangenhouding of de ontvoering van de gijzelaar, hetzij het volledige verlies van het gebruik van een orgaan, hetzij zware vermindering, hetzij de dood ten gevolge heeft ;

2° indien de gijzelaar lichamelijk is gefolterd.

Art. 376 tweede lid

Indien de verkrachting of de aanrading van de eerbaarheid is voorafgegaan door of gepaard gegaan met lichamelijke foltering of opsluiting, wordt de schuldige gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar.

Art. 438

Wanneer de aangehouden of gevangen gehouden persoon lichamelijk gefolterd wordt, wordt de schuldige gestraft met dwangarbeid van tien jaar tot vijftien jaar. De straf is dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar, indien de folteringen, hetzij een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, hetzij het volledig verlies van het gebruik van een orgaan, hetzij een zware verminking ten gevolge hebben. Indien de folteringen de dood ten gevolge hebben, wordt de schuldige veroordeeld tot levenslange dwangarbeid.

ANNEXE**1. Dispositions actuelles du Code pénal**

Le Code pénal ne contient, à l'heure actuelle, pas d'incrimination de la torture, du traitement inhumain et du traitement dégradant. Ces actes seront incriminés par les nouveaux articles 417*bis*, 417*ter* et 417*quater*.

Article 347*bis* § 4

La peine sera la réclusion à perpétuité dans les cas suivants:

1° si l'arrestation, la détention ou l'enlèvement de la personne prise comme otage a causé soit une maladie paraissant incurable, soit une incapacité permanente physique ou psychique, soit la perte complète de l'usage d'un organe, soit une mutilation grave, soit la mort;

2° si la personne prise comme otage a été soumise à des tortures corporelles.

Art. 376 alinéa 2

Si le viol ou l'attentat à la pudeur a été précédé ou accompagné de tortures corporelles ou de séquestration, le coupable sera puni de la réclusion de quinze à vingt ans.

Art. 438

Lorsque la personne arrêtée ou détenue aura été soumise à des tortures corporelles, le coupable sera puni des travaux forcés de dix à quinze ans. La peine sera celle des travaux forcés de quinze à vingt ans, s'il est résulté des tortures soit une maladie paraissant incurable, soit une incapacité permanente de travail personnel, soit la perte de l'usage absolu d'un organe, soit une mutilation grave. Si les tortures ont causé la mort, le coupable sera condamné aux travaux forcés à perpétuité.

2. Nieuwe bepalingen van het Strafwetboek

Art. 347bis § 4

De straf is levenslange opsluiting in de volgende gevallen :

1° indien de aanhouding, de gevangenhouding of de ontvoering van de gijzelaar, hetzij het volledige verlies van het gebruik van een orgaan, hetzij zware vermindering, hetzij de dood ten gevolge heeft ;

2° dezelfde straf wordt toegepast indien de gijzelaars zijn onderworpen aan de handelingen bedoeld in artikel 417bis van het Strafwetboek.

Art. 376 tweede lid

Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid is voorafgegaan door of gepaard gegaan met het misdrijf bedoeld in artikel 417bis van het Strafwetboek of opsluiting, wordt de schuldige gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar.

Art. 417bis

Hij die een persoon aan foltering onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar als het is gepleegd:

1° door een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening;

2° op een persoon die ingevolge zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is;

3° op een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar; of

4° wanneer de handeling een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende fysieke of psychische ongeschiktheid, hetzij het volledig verlies van een orgaan, hetzij een zware vermindering ten gevolge heeft.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van twintig jaar tot dertig jaar als :

1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onder-

2. Nouvelles dispositions du Code pénal

Art. 347bis § 4

La peine sera la réclusion à perpétuité dans les cas suivants:

1° si l'arrestation, la détention ou l'enlèvement de la personne prise comme otage a causé soit une maladie paraissant incurable, soit une incapacité permanente physique ou psychique, soit la perte complète de l'usage d'un organe, soit une mutilation grave, soit la mort;

2° la même peine sera appliquée si la personne prise comme otage a été soumise aux actes visés à l'article 417bis du Code pénal.

Art. 376 alinéa 2

Si le viol ou l'attentat à la pudeur a été précédé ou accompagné de l'infraction visée à l'article 417bis du Code pénal ou de séquestration, le coupable sera puni de la réclusion de quinze à vingt ans.

Art. 417bis

Quiconque soumettra une personne à la torture sera puni de la réclusion de dix à quinze ans.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de la réclusion de quinze à vingt ans lorsqu'elle aura été commise :

1° par un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions ;

2° envers une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale ;

3° envers un mineur qui n'a pas atteint l'âge de seize ans accomplis ; ou

4° lorsque l'acte a causé une maladie paraissant incurable, une incapacité permanente physique ou psychique, la perte de l'usage absolu d'un organe ou une mutilation grave.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de vingt à trente ans de réclusion lorsque :

1° elle aura été commise envers un mineur ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entre-

houd te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag heeft over de minderjarige of de onbekwame of hen onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; of

2° de dood heeft veroorzaakt, zonder het oogmerk om te doden.

Het bevel van een meerdere of van een gezag kunnen het misdrijf bedoeld in het eerste lid niet verantwoord worden.

Art. 417ter

Hij die een persoon aan een onmenselijke behandeling onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van vijf tot tien jaar.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar als het is gepleegd:

1° door een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening;

2° op een persoon die ingevolge zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid bijzonder kwetsbaar is;

3° op een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar; of

4° wanneer de handeling een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende fysieke of psychische ongeschiktheid, hetzij het volledig verlies van een orgaan, hetzij een zware verminking heeft veroorzaakt.

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien tot twintig jaar als :

1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag heeft over de minderjarige of de onbekwame of hen onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; of

2° de dood heeft veroorzaakt, zonder het oogmerk te doden.

Het bevel van een meerdere of van een gezag kunnen het misdrijf bedoeld in het eerste lid niet verantwoord worden.

tien, par ses père, mère ou autres ascendants, toute autre personne ayant autorité sur le mineur ou l'incapable ou en ayant la garde, ou toute personne majeure qui cohabite occasionnellement ou habituellement avec la victime ; ou

2° elle a causé la mort sans intention de la donner.

L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité ne peut justifier l'infraction prévue au paragraphe premier .

Art. 417ter

Quiconque soumettra une personne à un traitement inhumain sera puni de réclusion de cinq à dix ans.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de dix à quinze ans de réclusion lorsqu'elle aura été commise :

1° par un officier ou un fonctionnaire public, un dépositaire ou un agent de la force publique agissant à l'occasion de l'exercice de ses fonctions ;

2° envers une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale ;

3° envers un mineur qui n'a pas atteint l'âge de seize ans accomplis ; ou

4° lorsque l'acte a causé une maladie paraissant incurable, une incapacité permanente physique ou psychique, la perte de l'usage absolu d'un organe ou une mutilation grave.

L'infraction visée au paragraphe premier sera punie de quinze à vingt ans de réclusion lorsque :

1° elle aura été commise envers un mineur ou envers une personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien, par ses père, mère ou autres ascendants, toute autre personne ayant autorité sur le mineur ou l'incapable ou en ayant la garde, ou toute personne majeure qui cohabite occasionnellement ou habituellement avec la victime ; ou

2° elle a causé la mort sans intention de la donner.

L'ordre d'un supérieur ou d'une autorité ne peut justifier l'infraction prévue au paragraphe premier .

Art. 417quater

Hij die een persoon aan een onterende behandeling onderwerpt, wordt gestraft met gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met geldboete van vijftig frank tot driehonderd frank of met een van die straffen alleen.

Art. 438

Artikel 438 van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

Art. 417quater

Quiconque soumettra une personne à un traitement dégradant sera puni d'un emprisonnement de quinze jours à deux ans et d'une amende de cinquante à trois cents francs ou d'une de ces peines seulement.

Art. 438

L'article 438 du même Code est abrogé.